

บทความวิจัยเรื่อง

การจัดการขยะชุมชนโดยการจัดตั้งถังธนาคารขยะชุมชน : กรณีศึกษา

เทศบาลตำบลหนองหัวฟาน อำเภอขามสะแกแสง จังหวัดนครราชสีมา

กัญตา กิ่งกลางดอน¹

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พิระพงษ์ ภักดิ์ศรี²

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาความรู้ความเข้าใจวิธีการคัดแยกขยะในครัวเรือนของสมาชิกธนาคารขยะก่อนที่จะนำไปขายที่ธนาคารขยะชุมชนเทศบาลตำบลหนองหัวฟาน อำเภอขามสะแกแสง จังหวัดนครราชสีมา 2. เพื่อศึกษาวิธีการคัดแยกขยะในครัวเรือนของสมาชิกธนาคารขยะก่อนที่จะนำไปขายที่ธนาคารขยะชุมชนเทศบาลตำบลหนองหัวฟาน อำเภอขามสะแกแสง จังหวัดนครราชสีมา 3. เพื่อศึกษาองค์ประกอบที่ทำให้ธนาคารขยะชุมชนของเทศบาลตำบลหนองหัวฟาน อำเภอขามสะแกแสง จังหวัดนครราชสีมา ประสบความสำเร็จ 4. เพื่อเป็นต้นแบบในการพัฒนากระบวนการบริหารจัดการของธนาคารขยะชุมชนแห่งอื่นให้สามารถดำเนินการได้อย่างเป็นระบบและเกิดความยั่งยืน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง ใช้วิธีการเลือกตัวอย่างโดยกำหนดคุณลักษณะของประชากรที่ต้องการศึกษา จึงใช้วิธีการเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวน 8 คน การวิเคราะห์ข้อมูลในการทำการศึกษานี้ เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า การดำเนินงานของธนาคารขยะชุมชนหนองหัวฟานสามารถเป็นต้นแบบในการพัฒนากระบวนการบริหารจัดการของธนาคารขยะชุมชนแห่งอื่นให้สามารถดำเนินการได้อย่างเป็นระบบและเกิดความยั่งยืน ในการเป็นต้นแบบสามารถดูได้จากการที่มีผู้มาศึกษาดูงานที่มีมาตั้งแต่เปิดดำเนินการ คือปี พ.ศ. 2559 – ปัจจุบัน ที่มีมากกว่า 80 คณะ เพราะมีการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบผ่านคณะกรรมการของธนาคาร ซึ่งการบริหารจัดการกระทำโดยให้ชุมชนเป็นผู้บริหารจัดการเอง และมีตั้งทีมพี่เลี้ยงที่ดีดูแลไม่ทอดทิ้ง คอยให้คำปรึกษาและช่วยเป็นคนกลางในการช่วยแก้ไขปัญหา นอกจากนี้การดำเนินการของธนาคารอย่างต่อเนื่อง และความโปร่งใส ของธนาคารขยะยังช่วยให้ประชาชนเกิดความมั่นใจ เชื่อมั่น ในตัวคณะกรรมการและสภาพแวดล้อมที่เป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้น ปัจจัยเหล่านี้เป็นส่วนประกอบสำคัญที่ทำให้ธนาคารขยะชุมชนของเทศบาลตำบลหนองหัวฟานบังเกิดผลเป็นรูปธรรมและสามารถต่อยอดเป็น โครงการเทศบาลปลอดถังขยะและโครงการส่งเสริมอาชีพต่าง ๆ ได้อีกด้วย

คำสำคัญ : ธนาคารขยะ

¹ นักศึกษาหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

² อาจารย์ที่ปรึกษาวิชาการค้นคว้าอิสระ ประจำหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต

Abstract

This research aims to 1. Study the knowledge and understanding of household waste separation methods of garbage bank members before selling them to the Nong Hua Phan Municipality Community Waste Bank, Kham Sakaesaeng District, Nakhon Ratchasima Province. 2. Study the household waste separation methods of garbage bank members before selling them to the Nong Hua Phan Municipality Community Waste Bank, Kham Sakaesaeng District, Nakhon Ratchasima Province. 3. Study the components that make the Nong Hua Phan Municipality Community Waste Bank successful. 4. To serve as a model for developing the management process of other community waste banks to be able to operate systematically and sustainably. The sample group used in this research was purposive sampling. The sampling method was used by specifying the characteristics of the population to be studied. Therefore, the data collection method was used from 8 key informants. The data analysis in this study was qualitative data analysis using the content analysis technique. The research results found that the operation of the Nong Hua Phan Community Waste Bank can be a model for developing the management process of other community waste banks to be able to operate systematically and sustainably. As a model, it can be seen from the number of study visitors since its opening, which is from 2016 to the present, with more than 80 groups, because it is systematically managed through the bank's committee. The management is done by letting the community manage itself, and there is a good mentor team to take care of it without abandoning it, providing advice and helping to be a mediator in helping to solve problems. In addition, the bank's continuous operation and transparency of the waste bank also help the public feel confident and trust in the committee and the environment that is moving in a better direction. These factors are important components that make the community waste bank of Nong Hua Phan Subdistrict Municipality produce tangible results and can be further developed into a municipality project free of trash cans and various career promotion projects.

Keywords: Waste bank

ความเป็นมาและความสำคัญ

สถานการณ์และปัญหาเกี่ยวกับการคัดแยกขยะมูลฝอย ซึ่งเป็นปัญหาอุปสรรคหลักที่ส่งผลกระทบต่อ การบริหารจัดการขยะมูลฝอยไม่มีประสิทธิภาพ ตั้งแต่รูปแบบการคัดแยก วิธีการเก็บรวบรวม ค่าใช้จ่ายและงบประมาณรองรับการจัดเก็บค่าธรรมเนียม และเทคโนโลยีการกำจัด รวมถึงมิติการบังคับใช้กฎหมายด้านการจัดการขยะมูลฝอย และนำมากำหนดรูปแบบการคัดแยกและเก็บขนขยะมูลฝอยแบบแยกประเภท และจัดทำเป็นแผนการขับเคลื่อน รูปแบบการคัดแยกและเก็บขนขยะมูลฝอย แบบแยกประเภท เพื่อเป็นกรอบและแนวทางที่จะช่วยแก้ไขปัญหาดังกล่าวและขับเคลื่อนมาตรการภายใต้แผนปฏิบัติการด้านการจัดการขยะของประเทศ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2565 - 2570) ในการเพิ่มประสิทธิภาพระบบการคัดแยกและเก็บขนขยะมูลฝอยแบบแยกประเภท ขับเคลื่อนมาตรการภายใต้ แผนปฏิบัติการด้านการจัดการขยะพลาสติก ระยะที่ 2 (พ.ศ. 2566 - 2570) ในการส่งเสริมการคัดแยก เพื่อเพิ่มคุณภาพขยะพลาสติกให้เหมาะสำหรับการนำกลับมาใช้ประโยชน์ และขับเคลื่อน มาตรการภายใต้ (ร่าง) แผนปฏิบัติการด้านการจัดการขยะอาหาร ระยะที่ 1 (พ.ศ. 2566 - 2570) ในการส่งเสริม การคัดแยกขยะอาหารเพื่อสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างเหมาะสม ซึ่งจะส่งผลให้การจัดการขยะมูลฝอย เป็นไปตามเป้าหมายและตัวชี้วัดที่กำหนดในแผนปฏิบัติการฯ ระดับประเทศ

อำเภอลำปางสะแกแสง ถือเป็นหนึ่งในพื้นที่ที่ประสบกับปัญหาจากการเพิ่มปริมาณของขยะมูลฝอยชุมชน ปัญหาการกำจัดขยะมูลฝอยที่ไม่ถูกต้องตามหลักวิชาการซึ่งปัญหาดังกล่าวก่อให้เกิดผลกระทบกับสิ่งแวดล้อม และส่งผลกระทบต่อสุขอนามัยของประชาชน และพบว่าการจัดการขยะมูลฝอยชุมชน โดยการนำขยะกลับมาใช้ ใหม่บ่อยมาก ทำให้ปริมาณของขยะเพิ่มขึ้นในทุก ๆ วัน จึงต้องหามาตรการการกำจัดขยะที่มีมาตรฐานและได้ ประสิทธิภาพมากที่สุด เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับประชาชนชาวอำเภอลำปางสะแกแสงในการจัดการขยะมูล ฝอยของชุมชน โดยขยะชุมชนที่เกิดขึ้นสามารถจำแนกตามองค์ประกอบได้ 4 ประเภท ได้แก่ ขยะย่อยสลาย ขยะ รีไซเคิล ขยะอันตราย และขยะทั่วไป ขยะแต่ละประเภทจะต้องได้รับการจัดการอย่างเหมาะสมโดยมีขั้นตอน วิธีดำเนินการ อันประกอบไปด้วย การลดและการคัดแยก ณ แหล่งกำเนิด การเก็บรวบรวม การเก็บกัก การขนส่ง การแปรสภาพ การกำจัดหรือทำลายด้วยวิธีการที่ถูกต้องเหมาะสม ถูกต้องตามหลักสุขาภิบาล ภายใต้หลักการลด ปริมาณขยะและการใช้ซ้ำ (Reduce and Reuse) การนำกลับมาใช้ใหม่ (Recycling) การผลิตพลังงาน (Energy Recovery) และการกำจัดในขั้นตอนสุดท้าย (Final Disposal) ในการดำเนินการแก้ไขปัญหาขยะมูลฝอยชุมชนที่ ผ่านมาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นพบปัญหาสำคัญในการดำเนินการ ได้แก่ ข้อจำกัดด้านงบประมาณ ข้อจำกัดในด้านสมรรถนะองค์กร ปัญหาด้านการผลักดันนโยบายสู่การปฏิบัติ ปัญหาข้อจำกัดด้านสถานที่ ปัญหาผลกระทบของสารเคมีต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อม ปัญหาด้านการประชาสัมพันธ์ ตลอดจนความร่วมมือ ของประชาชนในการคัดแยกขยะต้นทาง ตั้งแต่แหล่งกำเนิด จากปัญหาดังกล่าวข้างต้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ เสนอแนวทาง และมาตรการในการแก้ไขปัญหาการดำเนินการในปี 2555-2559 สำคัญ ได้แก่ การส่งเสริม และสนับสนุนระบบการจัดการขยะมูลฝอยชุมชนแบบครบวงจรและระบบศูนย์รวมการสนับสนุนและขยายผล

ให้ประชาชนลดปริมาณการเกิดขยะมูลฝอยจากบ้านเรือนโดยหลักการ 3Rs (Reduce Reuse and Recycle) การสร้างแรงจูงใจด้านรายได้ให้กับประชาชนในการร่วมกันคัดแยกขยะมูลฝอยตั้งแต่บ้านเรือน การส่งเสริมธุรกิจรีไซเคิลหรือการแปรรูปใช้ใหม่ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม การจัดทำระบบการเรียกคืนซากของเสียอันตรายจากผลิตภัณฑ์ที่ใช้แล้ว การให้องค์ความรู้และปลูกจิตสำนึกแก่ผู้ประกอบการที่นำเอาซากผลิตภัณฑ์ประเภทต่าง ๆ มาซ้ำและเพื่อขาย การจัดสรรงบประมาณเพื่อสนับสนุนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นดำเนินการจัดให้มีระบบหรือสถานที่กำจัดขยะมูลฝอย การส่งเสริมการพลังงานสะอาดและพัฒนาพลังงานทางเลือก โดยสนับสนุนและสร้างมาตรการแรงจูงใจเพื่อให้เห็นนโยบายการแปรรูปขยะมูลฝอยเป็นพลังงาน การกำหนดระเบียบข้อบังคับเกี่ยวกับหลักเกณฑ์การจัดการขยะมูลฝอย การเร่งรัดการออกกฎกระทรวงภายใต้พระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. 2535 กำหนดอัตราค่าธรรมเนียมการให้บริการ กำจัดมูลฝอยเพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น นำไปออกข้อบัญญัติท้องถิ่นในการจัดเก็บค่าธรรมเนียม เพื่อให้มีรายได้ที่เพียงพอในการเดินและบำรุงรักษาระบบอย่างต่อเนื่อง การสร้างความรู้ ความเข้าใจของประชาชนเกี่ยวกับปัญหาและความจำเป็นในการดำเนินการจัดให้มีระบบหรือสถานที่กำจัดขยะ มูลฝอย มูลฝอยติดเชื้อ และของเสียอันตรายชุมชนซึ่งแนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับหลักการจัดการขยะเหลือศูนย์ (zero waste management)

นายระยอง พิมพ์ปัฐ นายกเทศมนตรีตำบลหนองหัวฟาน ได้ลงนามในคำสั่งเทศบาลตำบลหนองหัวฟาน ที่ 26/2559 เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการและคณะทำงานโครงการเทศบาลเล็กในเทศบาลใหญ่ ลงวันที่ 27 มกราคม 2559 เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ สร้างความรู้สึกรักเป็นเจ้าของ สร้างความรักความสามัคคีในสังคม มีจิตสาธารณะ ในการบริหารจัดการปัญหาของชุมชนเกิดจิตสำนึกรักท้องถิ่น ซึ่งจะก่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนในการพัฒนาชุมชนของตนเอง โดยเทศบาลได้กำหนดกิจกรรมที่จะดำเนินงานในโครงการเทศบาลเล็กในเทศบาลใหญ่ จำนวน 4 โครงการ และได้แต่งตั้งคณะทำงานตามโครงการต่าง ๆ ซึ่งจะมีหน้าที่และการทำงานเพื่อรับผิดชอบแตกต่างกันไปนั้น ได้แก่

1. โครงการเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ
2. โครงการรักษาความสะอาดและสิ่งแวดล้อมชุมชน
3. โครงการคัดแยกและกำจัดขยะชุมชน
4. โครงการจัดทำบัญชีครัวเรือน

คณะทำงานกิจกรรมคัดแยกขยะประชุมหารือการดำเนินงานการคัดแยกขยะชุมชนและความคิดเห็นว่าการดำเนินงานการคัดแยกขยะควรมีการเพิ่มมูลค่าให้ขยะ โดยเฉพาะขยะประเภทรีไซเคิล และเพื่อสร้างที่ยั่งยืนในการดำเนินงาน ซึ่งดำเนินการ โดยการมีส่วนร่วมของทุกคน จึงมีมติร่วมกันว่าควรจัดตั้งธนาคารขยะชุมชนเพื่อพัฒนาสังคม พัฒนาเศรษฐกิจ พัฒนาคุณภาพชีวิตของประชากร ในเทศบาลตำบลหนองหัวฟาน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความรู้ความเข้าใจวิธีการคัดแยกขยะในครัวเรือนของสมาชิกธนาคารขยะก่อนที่จะนำไปขายที่ธนาคารขยะชุมชนเทศบาลตำบลหนองหัวฟาน อำเภอขามสะแกแสง จังหวัดนครราชสีมา

2. เพื่อศึกษาวิธีการคัดแยกขยะในครัวเรือนของสมาชิกธนาคารขยะก่อนที่จะนำไปขายที่ธนาคารขยะชุมชนเทศบาลตำบลหนองหัวฟาน อำเภอขามสะแกแสง จังหวัดนครราชสีมา
3. เพื่อศึกษาองค์ประกอบที่ทำให้ธนาคารขยะชุมชนของเทศบาลตำบลหนองหัวฟาน อำเภอขามสะแกแสง จังหวัดนครราชสีมา ประสบความสำเร็จ
4. เพื่อเป็นต้นแบบในการพัฒนากระบวนการบริหารจัดการของธนาคารขยะชุมชนแห่งอื่น ให้สามารถดำเนินการได้อย่างเป็นระบบและเกิดความยั่งยืน

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตเนื้อหา :

ข้อมูลปฐมภูมิ ผู้วิจัยมุ่งที่จะศึกษาและทำความเข้าใจถึงกระบวนการจัดการขยะชุมชน โดยการจัดตั้งธนาคารขยะชุมชนของเทศบาลตำบลหนองหัวฟาน อำเภอ ขามสะแกแสง จังหวัดนครราชสีมา ตลอดจนองค์ประกอบที่ทำให้ธนาคารขยะชุมชนของเทศบาลตำบลหนองหัวฟาน ประสบความสำเร็จ และกระบวนการคัดแยกขยะของครัวเรือนก่อนที่จะนำขยะมาขายที่ธนาคารขยะชุมชน

ข้อมูลทุติยภูมิ ผู้วิจัยทำการศึกษาจากเอกสาร (Document Study) ได้แก่ เอกสารทางราชการซึ่งเป็นข้อมูลเกี่ยวกับการจัดตั้งธนาคารขยะ และการคัดแยกขยะและกำจัดขยะในชุมชน ของเทศบาลตำบลหนองหัวฟาน แผนปฏิบัติการราชการรายปี พ.ศ. 2566 ของเทศบาลตำบลหนองหัวฟาน แผนพัฒนาท้องถิ่น พ.ศ. 2566-2570 เทศบาลตำบล หนองหัวฟาน แผนพัฒนาจังหวัดนครราชสีมา (พ.ศ. 2566 – 2570) ฉบับทบทวนปี พ.ศ. 2568 หนังสือสั่งการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อน โครงการธนาคารขยะชุมชนของเทศบาลหนองหัวฟาน นโยบายภาครัฐเกี่ยวกับการบริหารจัดการขยะชุมชน ปี พ.ศ. 2567 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมการบริหารจัดการขยะชุมชน หนังสือ บทความจากหนังสือที่ได้กล่าวถึงการบริหารจัดการขยะ แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการขยะ การมีส่วนร่วม และการจัดตั้งธนาคารขยะเพื่อการส่งเสริมสุขภาพ เป็นต้น

ขอบเขตพื้นที่ : เทศบาลตำบลหนองหัวฟาน อำเภอขามสะแกแสง จังหวัดนครราชสีมา

ขอบเขตเวลา : ตั้งแต่เดือนกันยายน - พฤศจิกายน 2567

ขอบเขตประชากร : เทศบาลตำบลหนองหัวฟาน อำเภอขามสะแกแสง จังหวัดนครราชสีมา มีประชากรจำนวน 4,440 คน แบ่งเป็น เพศชาย จำนวน 2,219 คน และเพศหญิง จำนวน 2,221 คน โดยแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 8 ชุมชน 5 หมู่บ้าน ในพื้นที่ตำบล 2 ตำบล และมีจำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น 1,405 ครัวเรือน ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการสัมภาษณ์จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 8 คน ประกอบด้วย นายกเทศมนตรีตำบลหนองหัวฟาน และสมาชิกธนาคารขยะชุมชนเทศบาลตำบลหนองหัวฟานที่เป็นสมาชิกธนาคารขยะตั้งแต่เริ่มจัดตั้งโครงการชุมชนละ 1 คน รวม 7 คน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้เกิดความเข้าใจต่อวิธีการคัดแยกขยะในครัวเรือนของสมาชิกธนาคารขยะชุมชนของเทศบาลตำบลหนองหัวฟาน อำเภอขามสะแกแสง จังหวัดนครราชสีมา ก่อนที่จะนำไปขายที่ธนาคารขยะชุมชน
2. ทำให้ทราบถึงวิธีการคัดแยกขยะในครัวเรือนของสมาชิกธนาคารขยะก่อนที่จะนำไปขายที่ธนาคารขยะชุมชนของเทศบาลตำบลหนองหัวฟาน อำเภอขามสะแกแสง จังหวัดนครราชสีมา
3. ทำให้ทราบถึงองค์ประกอบ และวิธีการดำเนินงานที่ทำให้ธนาคารขยะชุมชนของเทศบาลตำบลหนองหัวฟาน อำเภอขามสะแกแสง จังหวัดนครราชสีมา ประสบความสำเร็จ
4. ทำให้ทราบแนวทางการบริหารจัดการขยะของธนาคารขยะชุมชนเทศบาลตำบลหนองหัวฟานอำเภอขามสะแกแสง จังหวัดนครราชสีมา และแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการขยะชุมชนเพื่อให้เกิดความยั่งยืน

การทบทวนวรรณกรรม

1. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการสิ่งแวดล้อม

พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 (กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม, 2558 : 2) ได้ให้ความหมายสิ่งแวดล้อมว่า สิ่งต่าง ๆ ที่มีลักษณะทางกายภาพและชีวภาพที่อยู่รอบตัวมนุษย์ ซึ่งเกิดขึ้นโดยธรรมชาติและสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น

สรุปได้ว่า สิ่งแวดล้อม คือ สิ่งต่างๆ ที่อยู่รอบตัวเรา ทั้งที่เกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติ และสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น

เกษม จันทรแก้ว (2556 อ้างถึงใน แนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนเพื่อส่งเสริม และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2563 – 2580 (2563) ได้ประมวลผลจากการศึกษาความหมาย และคำนิยามของคำว่าจัดการสิ่งแวดล้อมของ NCU (2000) ที่ชี้ให้เห็นว่า การจัดการ สามารถนำมาประยุกต์เพื่อให้คำนิยาม และความหมายของการจัดการสิ่งแวดล้อม (Environmental Management) ไว้ ดังนี้ การจัดการสิ่งแวดล้อม หมายถึง กระบวนการสร้างศักยภาพของสิ่งแวดล้อมให้เกิดการคงสภาพด้วยการใช้อย่างยั่งยืน การขจัดของเสีย/มลพิษ และการควบคุมกิจกรรมการจัดการ เพื่อเอื้อประโยชน์ต่อมนุษย์ตลอดไป ดังนั้น การจัดการสิ่งแวดล้อม คือ กระบวนการสร้างศักยภาพบรรดาสสิ่งแวดล้อมทั้งหลายที่ให้คุณต่อมนุษย์ทั้งทางตรงและทางอ้อม นั่นคือ

1. การใช้อย่างยั่งยืน เป็นตัวสิ่งแวดล้อมนั้น ๆ ต้องแสดงหรือมีศักยภาพที่คงสภาพหรือใกล้เคียงสภาวะนั้น ๆ ที่สามารถเอื้อประโยชน์ต่อมนุษย์ได้อย่างมั่นคงตลอดไปการที่จะทำได้นั้นต้องมีแผนงานและมาตรการที่เป็นรูปธรรม

2. การจัดการของเสีย/มลพิษ เป็นขยะติดเชื่อและ/หรือขยะกากของเสียอันตรายจำเป็นต้องจัดการ หมายถึง การควบคุมและกำจัดให้หมดไป หรือลดความเป็นพิษอันต้อง ใช้ความรู้ความสามารถในการจัดการ ตั้งแต่การเก็บ ขนย้าย วิธีกำจัด และการนำไปใช้ประโยชน์

3. การควบคุมกิจกรรม เป็นแนวทางปฏิบัติที่การจัดการสิ่งแวดล้อมต้องยึดปฏิบัติ ควบคุมกิจกรรมทั้งในระบบการจัดการและนอกระบบ หรือจากภายนอก ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนั้น ๆ จะเอื้อประโยชน์ต่อมนุษย์ให้ยั่งยืนได้อาจหมดไปหรือเสื่อมโทรมไปจนถึงขั้นวิกฤต และเป็นอันตรายต่อมนุษย์ได้

จากที่กล่าวมาข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า การจัดการสิ่งแวดล้อม เป็นกระบวนการหรือแผนงานเพื่อสร้างเสริมศักยภาพของสิ่งแวดล้อมให้เกิดการใช้อย่างยั่งยืน และกระบวนการและแนวทางในการจัดของเสีย/มลพิษ โดยลดผลเสียที่จะเกิดทั้งต่อมนุษย์และสิ่งแวดล้อม ทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม

2. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

เมตต์ เมตต์การุณจิต (2553) การมีส่วนร่วม หมายถึง การเปิดโอกาสให้บุคคลหรือกลุ่มบุคคลเข้ามา มีส่วนร่วมในกิจกรรม ไม่ว่าจะเป็ทางตรงหรือทางอ้อม ในลักษณะของการร่วมรับรู้ ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจ ร่วมติดตามผล

เพียรเลิศ ธีระจันทง (2543) อธิบายไว้ว่าการมีส่วนร่วม คือ การที่ประชาชนหรือชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของตนเองในการจัดการควบคุมการใช้และการกระจายทรัพยากรที่มีอยู่ เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพทางเศรษฐกิจและสังคมตามความจำเป็นอย่างสมศักดิ์ศรี ในฐานะสมาชิกของสังคมในการมีส่วนร่วมของประชาชนได้พัฒนา

สรุป การมีส่วนร่วม หมายถึง การที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคล มีทัศนคติ มีความสนใจในเรื่องใด เรื่องหนึ่ง และเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การขับเคลื่อนหรือการดำเนินงานของกิจกรรมหนึ่ง ๆ โดยที่กลุ่มหรือองค์กรนั้น เปิดโอกาสให้เข้ามามีส่วนร่วม ไม่ว่าจะเป็นการมีส่วนร่วมทางตรงหรือทางอ้อม

ธนาภรณ์ เมทนีสุดดี (2543) ได้สรุปแนวทางของการมีส่วนร่วม ไว้ดังนี้

1. การร่วมคิด หมายถึง การมีส่วนร่วมในการประชุมปรึกษาหารือในการวางโครงการวิธีการติดตามผล การตรวจสอบและการดูแลรักษา เพื่อให้กิจกรรมโครงการสำเร็จผลตามวัตถุประสงค์

2. การร่วมตัดสินใจ หมายถึง เมื่อมีการประชุมปรึกษาหารือเรียบร้อยแล้ว ต่อมาจะต้องร่วมกันตัดสินใจเลือกกิจกรรมหรือแนวทางที่เห็นว่าดีที่สุดหรือเหมาะสมที่สุด

3. การร่วมปฏิบัติตามโครงการ หมายถึง การเข้าร่วมในการดำเนินงานตามโครงการต่างๆ เช่น ร่วมออกแรง ร่วมบริจาคทรัพย์ เป็นต้น

4. การร่วมติดตามและประเมินผลโครงการ หมายถึง เมื่อโครงการเสร็จสิ้นแล้วได้เข้ามามีส่วนร่วมในการตรวจตราดูแล รักษาและประเมินผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการ

โกวิทย์ พวงงาม (2545) ได้สรุปถึงการมีส่วนร่วมที่แท้จริงของประชาชน ในการพัฒนา ควรจะมี 4 ขั้นตอน คือ

1. การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาของแต่ละท้องถิ่น กล่าวคือ ถ้าหากชาวบ้านยังไม่สามารถทราบถึงปัญหาและเข้าใจถึงสาเหตุของปัญหา ในท้องถิ่นของตนเป็นอย่างดีแล้ว การดำเนิน

งานต่าง ๆ เพื่อแก้ปัญหาของท้องถิ่น ย่อมไร้ประโยชน์ เพราะชาวชนบทจะไม่เข้าใจและมองไม่เห็นถึงความสำคัญของการดำเนินงานเหล่านั้น

2. การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม เพราะการวางแผนดำเนินงาน เป็นขั้นตอนที่จะช่วยให้ชาวชนบทรู้จักวิธีการคิด การตัดสินใจอย่างมีเหตุผล รู้จักการนำเอาปัจจัยข่าวสารข้อมูลต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผน

3. การมีส่วนร่วมในการลงทุนและการปฏิบัติงาน แม้ชาวชนบทส่วนใหญ่จะมีฐานะยากจน แต่ก็มีความสามารถที่สามารถใช้เข้าร่วมได้ การร่วมลงทุนและปฏิบัติงาน จะทำให้ชาวชนบทสามารถคิดค้นทุนดำเนินงานได้ด้วยตนเอง ทำให้ได้เรียนรู้การดำเนิน กิจกรรมอย่างใกล้ชิด

4. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลงาน ถ้าหากการติดตามงานและประเมินผลงานขาดการมีส่วนร่วมแล้วชาวชนบทย่อมจะไม่ทราบด้วยตนเองว่างานที่ทำ ไปนั้นได้รับผลดี ได้รับประโยชน์หรือไม่อย่างไร การดำเนินกิจกรรมอย่างเดียวกันในโอกาสต่อไป จึงอาจจะประสบความสำเร็จล้มเหลว

สรุปได้ว่า ลักษณะของการมีส่วนร่วมนั้น ประกอบด้วยหลายรูปแบบ ทั้งการมีส่วนร่วมในด้านความคิด ทัศนคติ การแสดงความคิดเห็น การมีส่วนร่วมในระดับของการร่วมตัดสินใจคัดเลือก ร่วมขับเคลื่อนหรือดำเนินกิจกรรม และร่วมติดตามประเมินผลการขับเคลื่อนกิจกรรม โครงการต่างๆ

3. แนวคิดและเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน ความเข้มแข็งของชุมชน

ราชบัณฑิตยสถาน (2542) ได้ให้ความหมายของชุมชนไว้ว่า ชุมชน คือ หมู่ชน กลุ่มคนที่อยู่รวมกันเป็นสังคมขนาดเล็ก อาศัยอยู่ในอาณาบริเวณเดียวกันและมีผลประโยชน์ร่วมกัน

ประเวศ วะสี (2541) ให้ความหมายว่า ชุมชน หมายถึง การที่คนจำนวนหนึ่งมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีความเอื้ออาทรต่อกัน มีความพยายามที่จะทำอะไรร่วมกัน มีการเรียนรู้ร่วมกันในการกระทำ ซึ่งรวมถึงการสื่อสารกัน

ประเวศ วะสี (2541) ชุมชนมีทั้งเป็นกลุ่มคนขนาดเล็ก ไม่กี่คนไปจนถึงกลุ่มคนขนาดใหญ่หรือทั้งโลก และอาจเกิดขึ้นในสถานที่และสถานการณ์ต่าง ๆ เช่น ในครอบครัว ในที่ทำงาน ในแวดวงวิชาการ ในหมู่สงฆ์ ชุมชนทางอากาศ เพราะใช้วิทยุติดต่อกัน ชุมชนทางอินเทอร์เน็ต เป็นต้น

สนธยา พลศรี (2545) อธิบายลักษณะของชุมชน ไว้ดังนี้

- 1) การร่วมกันของกลุ่มคน (Group of People) ในรูปของกลุ่มสังคม (Social Group)
- 2) สมาชิกของชุมชนมีลักษณะทางประชากรศาสตร์
- 3) มีอาณาบริเวณ (Area) สำหรับเป็นที่อยู่อาศัย หรือเป็นที่ประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ของสมาชิกและกลุ่มสังคม
- 4) มีลักษณะเป็นการจัดระเบียบทางสังคม (Social Organization) เพื่อควบคุมความสัมพันธ์ของสมาชิกในชุมชน
- 5) สมาชิกมีความสัมพันธ์ทางสังคม (Social Relationship)
- 6) สมาชิกมีวัตถุประสงค์และเป้าหมายในการดำเนินชีวิตร่วมกัน

7) สมาชิกได้รับผลกระทบที่เกิดขึ้นในชุมชนร่วมกัน

8) สมาชิกมีระบบการติดต่อสื่อสารและการเรียนรู้ร่วมกัน

กล่าวโดยสรุป ชุมชน คือ กลุ่มคนหรือกลุ่มครัวเรือนที่อาศัยอยู่ในบริเวณใกล้เคียงกัน ความสัมพันธ์ใกล้ชิดกันในระดับหนึ่ง มีลักษณะการใช้ชีวิตคล้ายคลึงกันมีการประกอบกิจกรรมทางสังคมร่วมกัน และมีวัตถุประสงค์การได้รับผลประโยชน์หรือผลกระทบร่วมกัน

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2544) สรุปว่าความเข้มแข็งของชุมชน หมายถึง การที่ประชาชนในชุมชนต่างๆ ของเมือง หรือชนบท รวมตัวกันเป็น “องค์กรชุมชน” โดยมีการเรียนรู้ในชุมชน มีการจัดการ และมีการแก้ไขปัญหาพร้อมกันของคนในชุมชนแล้วถึงได้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือการพัฒนา ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม กลุ่ม ชมรม สหกรณ์ บริษัท องค์กรชาวบ้าน เครือข่าย หรืออื่นๆ ที่มีความหมายแสดงถึงความร่วมมือช่วยเหลือกันเพื่อผลประโยชน์ร่วมกัน และด้วยความเอื้ออาทรต่อชุมชนอื่น ๆ ในสังคม ความเป็น “องค์กรชุมชน” หมายถึง กลุ่มหรือชมรมหรือสหกรณ์หรือในชื่ออื่นใด โดยจะมีการจดทะเบียนตามกฎหมายหรือไม่ก็ตาม อันเป็นองค์กรที่เกิดจากการรวมตัวด้วยความสมัครใจของประชาชนจำนวนหนึ่งที่มีวัตถุประสงค์และอุดมคติร่วมกัน มีมิตรภาพและความเอื้ออาทรต่อกัน มีการเรียนรู้กันอย่างต่อเนื่องในการทำงานเพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม มีผู้นำตามธรรมชาติเกิดขึ้นโดยผ่านกระบวนการทำงานร่วมกันดังกล่าว โดยมีผู้นำหลายคนทั้งหญิงและชาย

สรุปได้ว่า ชุมชนเข้มแข็ง หมายถึง ชุมชนที่คนในชุมชนมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ร่วมมือร่วมใจกัน ช่วยเหลือเอื้อเฟื้อต่อกัน ผู้นำชุมชนมีความรู้ ความสามารถ มีการรวมกันเป็นกลุ่มหรือองค์กรที่มีวัตถุประสงค์เพื่อแก้ไขปัญหาหรือเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน โดยส่งเสริมประชาธิปไตยและการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน

4. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการขยะชุมชน

4.1 ความหมายของขยะ

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตสถานฉบับ (2542) กล่าวว่า มูลฝอย หมายถึง เศษสิ่งของที่ทิ้งแล้วหยากเยื่อ ขยะ หมายถึง หยากเยื่อ มูลฝอย

กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม (2545) ได้ให้ความหมายของ ขยะ ว่าเป็นของเหลือทิ้งจากกระบวนการผลิตและการใช้สอยของมนุษย์

พระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบของบ้านเมือง พ.ศ. 2535 ได้นิยามความหมายของคำว่า ขยะมูลฝอยว่าหมายถึง เศษกระดาษ เศษผ้า เศษอาหาร เศษสินค้า ถุงพลาสติก ภาชนะที่ใส่อาหาร เต้า มูลสัตว์หรือซากสัตว์รวมตลอดถึงสิ่งอื่นใดที่เก็บกวาดจากถนน ตลาด ที่เลี้ยงสัตว์ หรือที่อื่น

กรมควบคุมมลพิษ ให้ความหมายของขยะว่า เป็นของเสีย สิ่งปฏิกูล สิ่งนำเหม็น และควรนำไปกำจัดทิ้ง

พรพจน์ ศรีคัน และคณะ (2563) สรุปว่า ขยะมูลฝอย คือ ของเสียที่มีลักษณะเป็นเศษสิ่งของที่ทิ้งแล้วจากกิจกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์ ในการแบ่งประเภทขยะมูลฝอย สามารถแบ่งได้ตามเกณฑ์ต่าง ๆ เช่น ความอันตราย แหล่งกำเนิด เป็นต้น

ฉัตรชัย สมประสงค์ (2550) ได้กล่าวถึงความหมายของขยะว่า ขยะ หมายถึง เศษของเหลือทิ้งจากกระบวนการผลิตและการใช้สอยของมนุษย์ มีลักษณะแตกต่างกันออกไปตามแหล่งที่ก่อให้เกิดขยะนั้น ๆ เช่น ขยะจากบ้านเรือนที่พักอาศัย มีลักษณะเป็นเศษอาหารที่เหลือจากการหุงต้ม เศษผ้า และเศษของที่ไม่ใช้แล้วต่าง ๆ เป็นต้น

สรุปได้ว่า ขยะ หมายถึง เศษของสิ่งของ วัสดุ ที่ทิ้งแล้ว เป็นของเหลือที่เกิดจากการอุปโภคและบริโภคของมนุษย์ ทั้งในระดับบุคคล ระดับสังคม ที่เป็นสิ่งเน่าเหม็น หรือไม่เน่าเหม็นแต่ไม่สามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ ต้องกำจัดทิ้ง เพื่อไม่ให้ส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อม และการดำเนินชีวิตของมนุษย์

4.2 ประเภทของขยะ

กรมควบคุมมลพิษ (2559) ได้แบ่งประเภทของขยะออกเป็น ดังนี้

1. ขยะอินทรีย์ (Compostable waste) คือ ขยะมูลฝอยที่เน่าเสียและย่อยสลายได้เร็ว สามารถนำมาหมักทำปุ๋ยได้ เช่น เศษผัก เปลือกผลไม้ เศษอาหาร ใบไม้ เศษเนื้อสัตว์ เป็นต้น แต่จะไม่รวมถึงซากหรือเศษของพืช ผัก ผลไม้ หรือสัตว์ที่เกิดจากการทดลองในห้องปฏิบัติการ โดยที่ขยะย่อยสลายนี้เป็นขยะมูลฝอยที่มีปริมาณมากที่สุด คือ พบมากถึง 64% ของปริมาณขยะมูลฝอยทั้งหมด

2. ขยะรีไซเคิล (Recyclable waste) คือ ของเสียบรรจุภัณฑ์ หรือวัสดุเหลือใช้ ซึ่งสามารถนำกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ได้ เช่น แก้ว กระดาษ เศษพลาสติก กล่องเครื่องดื่มแบบ UHT กระจังรถยนต์เศษโลหะ เหล็ก อะลูมิเนียม ยางรถยนต์ใช้แล้ว เป็นต้น สำหรับขยะรีไซเคิลนี้ เป็นขยะมูลฝอยที่มีปริมาณมากเป็นอันดับที่ 2 ในกองขยะ กล่าวคือ พบประมาณ 30% ของปริมาณขยะมูลฝอยทั้งหมด

3. ขยะอันตราย (Hazardous waste) คือ ขยะมูลฝอยที่มีองค์ประกอบหรือปนเปื้อนวัตถุอันตรายชนิดต่าง ๆ ซึ่งได้แก่ วัตถุระเบิด วัตถุไฟ วัตถุออกซิไดซ์ วัตถุมีพิษ วัตถุที่ทำให้เกิดโรค วัตถุกรมมันตรังสี วัตถุที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางพันธุกรรม วัตถุกัดกร่อน วัตถุที่ก่อให้เกิดการระคายเคือง วัตถุอย่างอื่นไม่ว่าจะเป็นเคมีภัณฑ์หรือสิ่งอื่นใดที่อาจทำให้เกิดอันตรายแก่บุคคล สัตว์ สิ่งของ ทรัพย์สินหรือสิ่งแวดล้อม เช่น ถ่านไฟฉาย หลอดไฟฟลูออเรสเซนต์ แบตเตอรี่ โทรศัพท์เคลื่อนที่ ภาชนะบรรจุสารกำจัดศัตรูพืช กระจังรถยนต์หรือสารเคมี เป็นต้น ขยะอันตรายนี้เป็นขยะมูลฝอยที่มีปริมาณน้อยที่สุด กล่าวคือ พบประมาณเพียง 3% ของปริมาณขยะมูลฝอยทั้งหมด

4. ขยะทั่วไป (General waste) คือ ขยะมูลฝอยประเภทอื่นนอกเหนือจากขยะอินทรีย์ ขยะรีไซเคิล และขยะอันตราย มีลักษณะที่ย่อยสลายยากและไม่คุ้มค่าสำหรับการนำกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ เช่น ห่อพลาสติกใส่ขนม ถูพลาสติกบรรจุผงซักฟอก พลาสติกห่อลูกอม ซองบะหมี่กึ่งสำเร็จรูป ถูพลาสติกเป็นเศษอาหาร โฟมเป็นอาหาร พอยล์เป็นอาหาร เป็นต้น สำหรับขยะทั่วไปนี้เป็นขยะมูลฝอยที่มี

ปริมาณใกล้เคียงกับขยะอันตราย กล่าวคือจะพบประมาณ 3% ของปริมาณขยะมูลฝอยทั้งหมดในกองขยะ

สรุปได้ว่า โดยทั่วไปสามารถจำแนกประเภทของขยะ ได้เป็น 4 ประเภท คือ ขยะอินทรีย์ ขยะรีไซเคิล ขยะอันตราย และขยะทั่วไป

4.3 ปัญหาของขยะมูลฝอย

ชัยวิชิต พลหลา (2559) ได้สรุปปัญหาของขยะมูลฝอยที่ส่งผลกระทบต่อมนุษย์และสิ่งแวดล้อมทั้งในด้านสุขภาพอนามัยของประชาชน ด้านเศรษฐกิจและสังคมและก่อให้เกิดปัญหาสภาวะมลพิษสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ดังนี้

1. เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อม (Pollution) ขยะมูลฝอยเป็นสาเหตุสำคัญที่ก่อให้เกิดมลพิษทางสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1.1 มลพิษทางน้ำ การทิ้งขยะมูลฝอยลงในแม่น้ำ ลำคลอง การเทกองบนดินและการฝังกลบยังไม่ถูกหลักสุขาภิบาล ทำให้เกิดผลกระทบต่อคุณภาพของน้ำ ผิวดินหรือน้ำใต้ดินได้ และผลกระทบจะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับองค์ประกอบของขยะมูลฝอย ลักษณะทางภูมิศาสตร์ของบริเวณนั้น ๆ

1.2 มลพิษทางดิน การทิ้งขยะมูลฝอยกองบนดิน การฝังกลบขยะมูลฝอยโดยไม่ถูกวิธีจะทำให้เกิดผลกระทบต่อคุณภาพของดินผลกระทบจะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับองค์ประกอบของขยะมูลฝอย

1.3 มลพิษทางอากาศ เกิดจากการเผาขยะมูลฝอยที่อุณหภูมิไม่ถึงจุดที่ทำให้เกิดการเผาไหม้ที่สมบูรณ์ เช่น การเกิดก๊าซคาร์บอนมอนอกไซด์ และควันจากการเผาขยะมูลฝอยทั่วไป

2. แหล่งเพาะพันธุ์เชื้อโรคและแหล่งนำโรค (Breeding places) ขยะมูลฝอยจะถูกย่อยสลายโดยจุลินทรีย์หลายชนิด ทั้งที่ก่อให้เกิดโรคและไม่ก่อให้เกิดโรค ยิ่งมีระยะเวลาการหมักหมมของขยะมูลฝอยมากขึ้น จำนวนจุลินทรีย์ ก็ต้องเพิ่มมากขึ้นด้วย ที่ทิ้งขยะ มูลฝอยจึงเป็นแหล่งเพาะพันธุ์เชื้อโรคที่สามารถแพร่กระจายสู่สิ่งแวดล้อมได้ในขณะเดียวกันสัตว์และแมลงนำโรคบางชนิด เช่น แมลงวัน แมลงสาบหนู เป็นต้น ก่ออาศัยกองขยะมูลฝอยเป็นแหล่งที่อยู่อาศัย แหล่งอาหารและแหล่งเพาะพันธุ์ ซึ่งสัตว์เหล่านี้เป็นพาหนะนำโรคไปสู่คนได้

3. ก่อให้เกิดเหตุรำคาญ (Nuisance) เกิดจากกลิ่นเหม็นที่เกิดจากการเน่าเปื่อยของขยะมูลฝอย นอกจากนี้ แมลงวัน แมลงสาบ และหนู ยังก่อให้เกิดความรำคาญ รบกวนความสุขของประชาชนที่อาศัยอยู่บริเวณใกล้เคียงได้

4. ก่อให้เกิดอุบัติเหตุ (Accident risk) ขยะมูลฝอยแห้งบางชนิด สามารถเป็นเชื้อเพลิงได้ดี หากไม่มีความระมัดระวังอาจก่อให้เกิดความเสียหายแก่ทรัพย์สินได้ การเกิดน้ำท่วมขังจากการที่ขยะมูลฝอยไปอุดตันท่อหรือระบายน้ำ และการได้รับบาดเจ็บจากเศษ แก้ว เศษ โลหะที่มีอยู่ทั่วไป

5. การสูญเสียทางเศรษฐกิจ (Economic loss) ขยะมูลฝอยที่เพิ่มมากขึ้น ทำให้ต้องเพิ่มค่าใช้จ่ายในการเก็บรวบรวม การขนถ่ายและการกำจัดถ้าหากมีการจัดการที่ไม่เหมาะสมก็เป็นผลทำให้เกิดผลกระทบต่อเศรษฐกิจและสังคมทั้งทางตรงและทางอ้อมได้อีกด้วย

6. ขาดสุนทรียภาพ (Aesthetics) ขยะมูลฝอยที่ถูกทิ้งกระจายให้เคลื่อนกลาดอยู่ตามพื้นผิวดินและผิวน้ำจะทำให้บริเวณดังกล่าว ขาดความสวยงามไม่น่าดู เป็นการทำลายความเป็นสง่าราศีของบ้านเมืองและของประเทศชาติได้

7. เกิดความเสี่ยงต่อสุขภาพ (Health risk) ชุมชนที่ขาดการจัดการขยะมูลฝอยที่ดีและเหมาะสม ถูกต้องตามหลักเกณฑ์ของเทศบาลจะทำให้ประชาชนในชุมชนเสี่ยงต่อการเกิดโรคต่าง ๆ ได้ง่าย เช่น โรคทางเดินอาหารที่เกิดจากเชื้อแบคทีเรีย พยาธิต่าง ๆ เนื่องจากมีแหล่งเพาะพันธุ์สัตว์และแมลงนำโรคเป็นพาหะ เป็นต้น

4.4 การจัดการขยะ

บัณฑิต คุ่มวานิช (2555 อ้างถึงใน พรพจน์ ศรีคันและคณะ ,2563) กล่าวว่า การจัดการขยะมูลฝอยอย่างมีประสิทธิภาพนั้น หลายหน่วยงาน หลายองค์กร ได้ศึกษาและค้นคว้าเพื่อหาแนวทางที่ดีอย่างมีประสิทธิภาพ เช่น กระทรวงวิทยาศาสตร์และสิ่งแวดลอม ได้ศึกษาแนวคิดการจัดการขยะมูลฝอยอย่างมีประสิทธิภาพไว้ว่า การจัดการวางแผนจัดการขยะมูลฝอยอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด สามารถลดปริมาณขยะมูลฝอยที่จะต้องกำจัดได้มาก โดยการนำขยะมูลฝอยมาใช้ประโยชน์ ได้แก่ การใช้ซ้ำ (Reuse) การแปรรูปกลับมาใช้ใหม่ (Recycle) และเกิดผลพลอยได้จากกำจัด เช่น ปุ๋ยหมักการทำขยะหอม (ปุ๋ยน้ำจุลินทรีย์) ก๊าซชีวภาพ หรือพลังงานสะอาด ซึ่งการจัดการขยะมูลฝอยอย่างมีประสิทธิภาพมีแนวทางการดำเนินการ ดังนี้

1. การลดปริมาณการผลิตมูลฝอยโดยการรณรงค์ให้ประชาชน มีส่วนร่วมในการลดการผลิตมูลฝอยในแต่ละวัน ได้แก่

1.1 ลดการทิ้งบรรจุภัณฑ์โดยการใช้สินค้าชนิดเติม เช่น ผงซักฟอก น้ำยาล้างจาน ถ่านไฟฉายชนิดชาร์จได้ และน้ำยาทำความสะอาด

1.2 เลือกใช้สินค้าที่มีคุณภาพ มีบรรจุภัณฑ์ห่อหุ้มน้อย อายุการใช้งานยาวนาน และสินค้าไม่เป็นมลพิษ

1.3 ลดการใช้วัสดุกำจัดยาก เช่น โฟมบรรจุอาหารและถุงพลาสติก จัดระบบการรีไซเคิล เป็นการรวบรวมขยะมูลฝอยที่ยังสามารถนำไปสู่การแปรรูปเพื่อใช้ใหม่ได้รณรงค์ให้ประชาชนแยกประเภทของเสียที่สามารถนำกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ได้ เช่น กระดาษ พลาสติก และโลหะ

1.4 จัดระบบที่เอื้อต่อการรวบรวมขยะมูลฝอยเพื่อนำกลับมาแปรรูปใหม่ เช่น จัดภาชนะแยกประเภทขยะมูลฝอยที่ชัดเจนเป็นมาตรฐาน

1.5 ประสานกับร้านค้ารับซื้อของเก่าในการรับซื้อสินค้ารีไซเคิลในชุมชน

1.6 จัดระบบการรับซื้อสินค้าขยะมูลฝอยรีไซเคิลให้เหมาะสมกับแหล่งกำเนิด

1.7 จัดกลุ่มอาสาสมัครในชุมชน นักเรียน ให้มีการนำวัสดุมาสร้างมูลค่าเพิ่มเป็นสินค้าเพื่อจำหน่าย

เอกนรินทร์ กลิ่นหอม (2553) กล่าวว่า พฤติกรรมในการจัดการขยะมูลฝอยในครัวเรือน หมายถึง การกระทำ หรือการปฏิบัติที่แสดงออกมา สัมพันธ์กับความรู้ทัศนคติและการปฏิบัติ ดังนี้

1. มีความรู้ในการจัดการขยะ คือ มีความรู้เกี่ยวกับโทษ ประโยชน์ และปริมาณขยะ
2. ทัศนคติในการจัดการขยะคือ มองเห็นปัญหาที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ

อนามัย

3. การปฏิบัติ คือ มีการปฏิบัติที่ถูกต้องในการจัดการขยะ โดยมีการแยกถังขยะหรือการนำขยะมูลฝอยมาใช้ประโยชน์ โดยใช้หลัก 5Rs เพื่อเป็นการลดปริมาณขยะ ดังนี้

- 3.1 Reduce หมายถึง การลดปริมาณขยะ
- 3.2 Reuse หมายถึง การนำขยะกลับไปใช้ใหม่หรือใช้ซ้ำ
- 3.3 Recycle หมายถึง การนำขยะมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่
- 3.4 Reject หมายถึง การปฏิเสธการใช้ผลิตภัณฑ์ที่กำจัดยาก
- 3.5 Response หมายถึง ผู้ทิ้งขยะยอมรับที่จะเป็นผู้คัดแยกขยะ

โดยการเก็บรวบรวมขยะมูลฝอยในครัวเรือนถือเป็นความรับผิดชอบของประชาชนก่อนที่จะส่งให้ภาครัฐมาเก็บขน และนำไปกำจัด

4.5 การจัดการขยะ โดยใช้หลัก 3R

กรมควบคุมมลพิษ (2561) อธิบายหลักการจัดการขยะ โดยใช้หลัก 3R ประกอบด้วย ใช้น้อย (หรือลดการใช้ : Reduce) ใช้ซ้ำ (Reuse) และใช้แปรรูป (หรือแปรรูปใช้ใหม่ : Recycle) เพื่อจัดการขยะเป็นวิธีการง่ายๆ ที่ทำได้ทุกคน ทุกเพศ ทุกวัย ปฏิบัติได้ในชีวิตประจำวัน เพียงแค่ทุกคนตระหนักและมีความตั้งใจ ร่วมกันในการรักษาโลกใบนี้ให้สะอาด น่าอยู่ตลอดไป โดยเราสามารถนำหลักการ 3 ใช้ หรือ 3R เพื่อจัดการขยะที่เกิดขึ้นจากบ้านเรือนและชุมชน ได้ดังนี้

1. ใช้น้อย หรือ ลดการใช้ (Reduce : R แรก) หมายถึง การลดปริมาณการใช้ลงโดยใช้เท่าที่จำเป็น หลีกเลี่ยงการใช้อย่างฟุ่มเฟือยเพื่อลดการสูญเปล่า และลดปริมาณขยะให้มากที่สุด เช่น การใช้ตะกร้าหรือถุงผ้าในการจับจ่ายซื้อของ ลดปริมาณพลาสติก และ โฟมซึ่งกำจัดยาก การใช้แก้วส่วนตัวแทนการใช้ครั้งเดียวแล้วทิ้ง การใช้ปั่นโตหรือกล่องใส่อาหารเพื่อลดขยะโฟมซึ่งย่อยสลายยาก เป็นต้น

2. ใช้ซ้ำ (Reuse : R ที่สอง) หมายถึง การนำของเสียบรรจุภัณฑ์หรือวัสดุเหลือใช้กลับมาใช้อีกโดยไม่ผ่านขบวนการแปรรูปหรือแปรสภาพ เช่น การทำสิ่งประดิษฐ์จากวัสดุเหลือใช้ นอกจากจะช่วยลดปริมาณขยะแล้วยังสร้างอาชีพและรายได้ การใช้กระดาษสองหน้า เมื่อใช้ครบทั้งสองหน้าแล้วยังทำเป็นกระดาษหน้าที่สาม โดยใช้เป็นกระดาษพิมพ์อักษรเบรลล์ให้ผู้พิการทางสายตาได้

3. ใช้แปรรูป หรือ แปรรูปใช้ใหม่ หรือ รีไซเคิล (Recycle : R ที่สาม) หมายถึง การนำขยะรีไซเคิล ของเสียบรรจุภัณฑ์หรือวัสดุเหลือใช้มาแปรรูปเป็นวัตถุดิบในกระบวนการผลิต หรือเพื่อผลิตเป็น

ผลิตภัณฑ์ใหม่ เช่น การนำกระป๋องอะลูมิเนียมมาหลอมเป็นขาเทียม การนำกล่องเครื่องดื่ม UHT มาแปรรูปเป็นตะกร้า การนำกระดาษมาแปรรูปเป็นกล่องทิชชู การนำขวดพลาสติกใส (PET) มาแปรรูปเป็นเสื้อ เป็นต้น

สรุปได้ว่า การจัดการขยะ คือ กระบวนการหรือแนวทางที่เกิดจากการคิดวิเคราะห์ผลดี ผลเสีย จนนำมาสู่ข้อสรุปของกระบวนการหรือแนวทางที่ดีที่สุดในการกำจัดขยะอย่างมีประสิทธิภาพ โดยส่งผลเสียต่อมนุษย์และสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด ในทางกลับกันก็ถือว่าเป็นแนวทางที่ส่งผลดีต่อมนุษย์และสิ่งแวดล้อมมากที่สุด

5. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดตั้งธนาคารขยะเพื่อการสงเคราะห์ศพ

5.1 ธนาคารขยะ

กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น (2566) ได้สรุปไว้ว่า ธนาคารขยะ (Recyclable Waste Bank) คือ รูปแบบการดำเนินงานเพื่อส่งเสริมให้ภาคประชาชนมีการคัดแยกขยะรีไซเคิล โดยใช้หลักการของธนาคารมาประยุกต์ใช้เพื่อให้สมาชิกนำขยะรีไซเคิลมาขายที่ธนาคาร โดยมีคณะทำงานธนาคารขยะหมู่บ้าน/ชุมชนที่ได้รับการคัดเลือกมาดำเนินการคัดแยกและชั่งน้ำหนัก คำนวณเป็นมูลค่าและบันทึกข้อมูลการขายลงสมุดคู่ฝาก โดยใช้ราคาที่คณะทำงานธนาคารขยะหมู่บ้าน/ชุมชนได้ประสานงานกับผู้ประกอบการรับซื้อขยะรีไซเคิลเป็นเกณฑ์ในการกำหนดราคารายได้จากการดำเนินการธนาคารขยะจะนำมาใช้เป็นทุนหมุนเวียนในการดำเนินการ และใช้ในการส่งเสริมกิจกรรมและสวัสดิการของสมาชิกธนาคารขยะฯ ต่อไป กรมควบคุมมลพิษ (2558 อ้างถึงใน ชิดารัตน์ อยู่เย็น และกฤษณะ สมควร ,2559) ได้กล่าวถึงจุดกำเนิดของธนาคารขยะไว้ในเว็บไซต์ของกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในหัวข้อ "ธนาคารขยะ ความบังเอิญของวิกฤตเศรษฐกิจ" ไว้ดังนี้ "นับตั้งแต่เดือนกรกฎาคม 2540 เป็นต้นมา ประเทศไทยต้องประสบกับภาวะวิกฤตเศรษฐกิจอย่างรุนแรง และขณะนี้ก็ยังไม่มีทีท่าว่าความรุนแรงดังกล่าวจะทุเลาเบาบางลงไป แต่ในระหว่างวิกฤตนั้น ได้จุดประกายให้เกิดมิติใหม่ของการจัดการขยะมูลฝอย นั่นก็คือ "ธนาคารขยะ" ชุมทรัพย์แห่งใหม่ของประชาชน" ประกายความคิดของธนาคารขยะ เริ่มจากเจ้าหน้าที่ของบริษัท วงษ์พาณิชย์ จำกัด ได้เห็น เด็กนักเรียนยากจนในเทศบาลนครพิษณุโลกรวบรวมวัสดุรีไซเคิลมาขาย แล้วนำเงินที่ขายวัสดุเหล่านั้นได้มาฝากธนาคาร ดังนั้นหากสามารถตั้งธนาคารขยะในโรงเรียนได้ก็就会有ความสะดวกแก่เด็กนักเรียนมากขึ้น จึงได้นำแนวคิดดังกล่าวมาปรึกษากับเทศบาลนครพิษณุโลก และได้รับดำเนินการทดลองโครงการธนาคารขยะเป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2542 ณ โรงเรียนเทศบาลวัดพันปี อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก เพื่อสนับสนุนให้นักเรียนและคนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการคัดแยกขยะรีไซเคิล แล้วนำไปขายซึ่งเป็นการส่งเสริมให้เกิดเครือข่ายธุรกิจการซื้อขายวัสดุรีไซเคิลอย่างจริงจัง ธนาคารขยะต่างจากธนาคารทั่วไป คือ สมาชิกไม่ต้องนำเงินมาที่ธนาคารแต่เอาวัสดุที่จะทิ้งเข้ามาเปลี่ยนเป็นจำนวนเงินฝากในบัญชี รวมทั้งมีการบริหารงานโดยเยาวชนของชุมชน โดยผู้ใหญ่ก็สามารถลงทะเบียนเข้าเป็นสมาชิกได้เช่นกัน เยาวชนในแต่ละครัวเรือนสามารถสมัครเป็นสมาชิกธนาคารฯ ได้ เมื่อสมาชิกทำการคัดแยกขยะ ที่ยังใช้ได้ของแต่ละครัวเรือนแล้วรวบรวมไปฝากที่ธนาคารฯ ที่ตนเองเป็นสมาชิกอยู่ เจ้าหน้าที่ธนาคารฯ ซึ่งเป็นเยาวชนเช่นกัน จะรับขยะรีไซเคิลมาคิดมูลค่าเป็นเงินฝากใส่ไว้ในสมุดสมาชิกแต่ละคน ซึ่งสมาชิกสามารถเบิกถอนเงินได้ในวันที่ดำเนินการของ ธนาคารฯ หลังจากนั้น ธนาคารฯ จะรวบรวมวัสดุรีไซเคิล

ไซเคิลที่สมาชิคนำมาฝากไปขายให้แก่ร้านรับซื้อของเก่า เพื่อเป็นเงินฝากแก่สมาชิกและหมุนเวียนภายในธนาคารฯ การดำเนินงานของธนาคารฯ นั้นจะไม่มี การเรียกเก็บค่าใช้จ่ายจากสมาชิกแต่อย่างใด ดังนั้น การขายเศษวัสดุรีไซเคิลของเด็ก ๆ ในชุมชนสามารถก่อให้เกิดรายได้โดยสามารถนำไปเก็บออม หรือใช้ได้อย่างอิสระ ซึ่งเป็นการช่วยลดภาระค่าใช้จ่ายของผู้ปกครองได้อีกทางหนึ่ง นอกจากการรับซื้อขยะรีไซเคิลจากสมาชิกแล้ว ธนาคารฯ ยังมีการกระตุ้นให้เกิดการตื่นตัวในหมู่สมาชิกโดยให้มีการแข่งขันการทำยอดขาย เมื่อสิ้นปีสมาชิกที่มียอดขายเศษวัสดุมากที่สุด จะได้รับรางวัล หรือ โบนัสพิเศษ

กล่าวโดยสรุป ธนาคารขยะ คือ การรวมกลุ่มของบุคคลที่มีวัตถุประสงค์เดียวกันในการดำเนินการจัดการขยะอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นความร่วมมือระหว่างภาครัฐและชุมชน ที่เปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และการดำเนินกิจกรรม รูปแบบการดำเนินงานเพื่อส่งเสริมให้ประชาชนมีการคัดแยกขยะ และมีกระบวนการจัดการขยะในครัวเรือนอย่างมีประสิทธิภาพ

5.2 กฎหมาย/ระเบียบที่เกี่ยวข้องในการจัดตั้งธนาคารขยะ

1. พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม มาตรา 16 ให้เทศบาลเมืองพัทยา และองค์การบริหารส่วนตำบลมีอำนาจและหน้าที่ในการจัด ระบบการบริการสาธารณะเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นของตนเองดังนี้ (16) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของราษฎรในการพัฒนาท้องถิ่น (18) การกำจัดมูลฝอย สิ่งปฏิกูล และน้ำเสีย มาตรา 17 ให้ องค์การบริหารส่วนจังหวัดมีอำนาจและหน้าที่ในการจัดระบบการบริการสาธารณะเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นของตนเอง (8) การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของราษฎรในการพัฒนาท้องถิ่น (11) การกำจัดมูลฝอยและสิ่งปฏิกูลรวม (12) การจัดการสิ่งแวดล้อมและมลพิษต่าง ๆ

2. พระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2496 และที่แก้ไขเพิ่มเติม มาตรา 50 ภายใต้บังคับแห่งกฎหมาย เทศบาลตำบลมีหน้าที่ต้องทำในเขตเทศบาล ดังต่อไปนี้ (3) รักษาความสะอาดของถนน หรือทางเดินและที่สาธารณะ รวมทั้งการกำจัดมูลฝอย และสิ่งปฏิกูล

3. พระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 และที่แก้ไขเพิ่มเติม มาตรา 67 ภายใต้บังคับแห่งกฎหมาย องค์การบริหารส่วนตำบลมีหน้าที่ต้องทำในเขตองค์การบริหารส่วนตำบล ดังต่อไปนี้ (2) รักษาความสะอาดของถนน ทางน้ำ ทางเดิน และที่สาธารณะ รวมทั้งกำจัดมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล

4. พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการเมืองพัทยา พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม มาตรา 62 ภายใต้บังคับแห่งบทบัญญัติของกฎหมาย เมืองพัทยามีอำนาจหน้าที่ ดำเนินการในเขตเมืองพัทยาในเรื่อง ดังต่อไปนี้ (7) การรักษาความสะอาด และความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง (8) การกำจัดมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล และการบำบัดน้ำเสีย

5. พระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง พ.ศ. 2535 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2560 บัญญัติให้ราชการท้องถิ่น มีหน้าที่และอำนาจในการจัดการมูลฝอย โดยมีหน้าที่เก็บขน และกำจัดสิ่งปฏิกูลและมูลฝอยในเขตพื้นที่ของราชการส่วนท้องถิ่นนั้น

6. ประกาศกระทรวงมหาดไทยเรื่อง การจัดการมูลฝอย พ.ศ. 2560

5.3 การจัดตั้งธนาคารขยะชุมชนเพื่อการสงเคราะห์ศพ

อมรสิทธิ์ เทียนชุบ (2553) ได้สรุปแนวคิดการจัดตั้งธนาคารขยะ ดังนี้ ธนาคารขยะชุมชนคล้ายกับร้านรับซื้อของเก่าทั่วไป แต่ต่างกันที่ธนาคารขยะเป็นของทุกคนในชุมชน ธนาคารขยะเปิดรับฝากขยะรีไซเคิลและขยะพิษ รับซื้อขยะในราคายุติธรรมไม่จำกัดจำนวน จ่ายเป็นเงินสด เปิดสมุดคู่ฝากคล้ายไปฝากเงินที่ธนาคาร ธนาคารขยะในบางชุมชนจะจ่ายดอกเบี้ยให้แก่ลูกค้าที่เป็นเด็กและเยาวชนในรูปแบบของอุปกรณ์การเรียน กรณีที่ผู้นำมาขายได้เงินเล็กน้อยสามารถรวมฝากไว้ในบัญชีและเมื่อขายได้เงินมาจำนวนหนึ่งแล้ว สามารถถอนเงินออกไปใช้ได้ ลูกค้าของธนาคารขยะส่วนใหญ่จะเป็นเด็กและเยาวชนในชุมชนนั้น ๆ เนื่องจากธนาคารขยะจัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นที่เรียนรู้ประสบการณ์โดยตรงเกี่ยวกับการจัดการขยะของเด็กและเยาวชน โครงการธนาคารขยะมีแนวคิดและการดำเนินการคล้ายคลึงกับโครงการขยะแลกไข่ซึ่งเกิดขึ้นครั้งแรกในชุมชนสลัมคลองเตย กรุงเทพมหานคร มีวัตถุประสงค์หลักคือต้องการลดขยะในชุมชนและให้คนในชุมชนเรียนรู้จักคัดแยกขยะ แต่จุดที่แตกต่างกันระหว่างธนาคารขยะกับโครงการขยะแลกไข่คือธนาคารขยะสร้างแรงจูงใจที่ดีกว่า ในการชักจูงคนในชุมชนให้มีการคัดแยกขยะ โดยธนาคารขยะจะจ่ายค่าขยะที่นำมาฝากขายเป็นเงินสด ขณะที่โครงการขยะแลกไข่จะจ่ายเป็นไข่ ซึ่งบางครัวเรือนไม่ต้องการมากนัก ธนาคารขยะมีส่วนช่วยลดขยะในชุมชน ชุมชนสะอาดขึ้น รู้จักแยกขยะมาขาย หรือนำไปฝากกับธนาคารขยะ ทำให้มีเงินค่าขนมไปโรงเรียน ประชาชนมีรายได้จากการนำสิ่งของเหลือใช้หรือขยะมาขาย เมื่อธนาคารขยะมีผลกำไร ได้นำผลกำไรกลับไปคืนสู่ชุมชนในหลายรูปแบบ เช่น สนับสนุนคนจนในชุมชน ให้ยืมเงินจากธนาคารขยะแล้วออกไปรับซื้อขยะจากชุมชนอื่น ๆ มาขายให้ธนาคารขยะ ทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้น มีการจัดร้านค้าชุมชนขายของราคาถูก สร้างสนามกีฬาพร้อมทั้งสนับสนุนกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชนอย่างสม่ำเสมอ การแปรรูปขยะให้มีมูลค่าทางเศรษฐกิจไม่ได้อยู่ที่การค้ำขาย หรือราคาขยะเป็นแต่มี เพื่อรับรางวัลหรือเงินเท่านั้นยังเชื่อมโยงไปสู่มิติอื่น ๆ ทางสังคมได้ด้วยอย่างเช่น นำขยะไปทำปุ๋ยหมักชีวภาพเพื่อใส่ต้นไม้ กิจกรรมแต่ละส่วนหล่อเลี้ยงให้ทุกคนเอื้ออาทรต่อกัน คน สัตว์ พืช สิ่งของเกิดผลของการเชื่อมโยง ทำให้คนในชุมชนมีกิจกรรมทำร่วมกัน เกิดความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันเด็กและเยาวชนเรียนรู้การออม รู้จักใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด

นิชนันท์ ปฏิทัศน์ (2560) ได้สรุปข้อมูลเกี่ยวกับการจัดตั้งธนาคารขยะว่ามีเป้าหมาย เพื่อให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการปัญหาขยะของชุมชนและเสริมสร้างจิตสำนึกในการคัดแยกมูลฝอยรวมทั้งสร้างนิสัยการออมทรัพย์สินลักษณะของกิจกรรมเริ่มจากการรับสมัครสมาชิก และจำนวนเงิน บันทึกลงสมุดคู่ฝากโดยใช้ราคาที่ได้ประสานกับร้านรับซื้อของเก่าเป็นเกณฑ์ในการกำหนดรายได้ของกิจกรรมมาจากผลต่างของราคาที่คณะทำงานกำหนด กับราคาที่สามารถรับซื้อ ซึ่งต้องมีการหักค่าใช้จ่ายอื่น ๆ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อปลูกจิตสำนึกในการจัดการขยะและการรักษาสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน ช่วยลดปริมาณขยะและเสริมสร้างความรู้ในเรื่องการคัดแยกขยะที่ถูกต้องเหมาะสม นำผลพลอยได้จากการตั้งธนาคารขยะมาตั้งเป็นกองทุนสนับสนุนกิจกรรม ต่าง ๆ เป็นการสร้างรูปแบบการจัดการขยะโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินงานชุมชน

สรุปได้ว่า การจัดตั้งธนาคารขยะชุมชนเพื่อการสงเคราะห์ศพ เป็นการส่งเสริมการรวมกลุ่มในชุมชน ให้คนในชุมชนที่มีวัตถุประสงค์เดียวกัน ร่วมกันดำเนินกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน โดยภาครัฐเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ตัดสินใจ การร่วมทำกิจกรรม ให้กลุ่มผู้นำเป็นผู้ดำเนินการขับเคลื่อนการดำเนินงาน โดยการนำนโยบายของรัฐในด้านการจัดการขยะมาดำเนินการในชุมชน ให้มีความตระหนักในการจัดการขยะในครัวเรือน การคัดแยกขยะ เพื่อนำไปขายที่ธนาคารขยะชุมชน เพื่อสวัสดิการจากกองทุนฌาปนกิจสงเคราะห์ นำไปสู่กระบวนการจัดการขยะชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ

6. ข้อมูลเกี่ยวกับเทศบาลตำบลหนองหัวฟาน อำเภอขามสะแกแสง จังหวัดนครราชสีมา

6.1 ประวัติความเป็นมา

การจัดตั้ง สุขาภิบาลหนองหัวฟาน ด้วยกระทรวงมหาดไทยพิจารณาเห็นว่าท้องถิ่นบางส่วนของเมืองนาทและตำบลหนองหัวฟาน อำเภอขามสะแกแสง จังหวัดนครราชสีมา มีสภาพสมควรยกฐานะเป็น สุขาภิบาลได้ เพื่อประโยชน์ในการทำบำรุงท้องถิ่นให้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นจึงให้ยกฐานะท้องถิ่นบางส่วนของตำบลเมืองนาทและตำบลหนองหัวฟาน อำเภอขามสะแกแสง จังหวัดนครราชสีมา จัดตั้งเป็นสุขาภิบาล มีชื่อว่า “สุขาภิบาลหนองหัวฟาน” อำเภอขามสะแกแสง จังหวัดนครราชสีมา และได้ประกาศ ณ วันที่ 24 กันยายน 2536 ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 110 ตอนที่ 175 วันที่ 29 ตุลาคม 2536

การเปลี่ยนแปลงฐานะของสุขาภิบาลเป็นเทศบาล เนื่องจากปัจจุบันการปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบสุขาภิบาล มีโครงสร้างที่ไม่สอดคล้อง กับบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ประกอบด้วยปัจจุบันการปกครองส่วน ท้องถิ่นรูปแบบสุขาภิบาล ไม่เหมาะสมที่จะรองรับการกระจายอำนาจที่เพิ่มขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ สมควรเปลี่ยนแปลงฐานะของสุขาภิบาลที่มีอยู่เดิมเป็นเทศบาล และยกเลิกการปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบสุขาภิบาลจึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัติเปลี่ยนแปลงฐานะของสุขาภิบาลเป็นเทศบาลใน พ.ศ.2542 ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 116/ตอนที่ 9 ก/24 กุมภาพันธ์ 2542 โดยมีผลบังคับใช้เมื่อพ้น 90 วัน นับแต่วันประกาศในราชกิจจานุเบกษา (มีผลบังคับ ในวันที่ 25 พฤษภาคม 2542) มีเนื้อที่ทั้งสิ้นประมาณ 6.41 ตารางกิโลเมตร ตั้งอยู่ทางด้านทิศเหนือของตัวเมืองนครราชสีมา ตามทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 205 และแยกเข้าทางหลวงจังหวัด หมายเลข 2150 เป็นระยะทาง 65 กิโลเมตร และห่างจากอำเภอขามสะแกแสงทางด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือตามทางหลวงจังหวัดหมายเลข 2150 ระยะทาง 17 กิโลเมตร ชุมชนที่จัดตั้งเป็นเทศบาลตำบลหนองหัวฟาน ตั้งอยู่ในพื้นที่บางส่วนของตำบลหนองหัวฟาน และตำบลเมืองนาท ประกอบด้วย หมู่ 2 บ้านเมืองนาท หมู่ 10 บ้านดอนตลุงหัวัว ตำบลเมืองนาท หมู่ 3 บ้านดอนทะยิง หมู่ 4 บ้านหินตั้ง หมู่ 5 บ้านหนองหัวฟาน ตำบลหนองหัวฟาน ลักษณะของชุมชนจะเกาะกลุ่มทางเส้นทางคมนาคมหลัก และทางเข้าหมู่บ้าน โดยเฉพาะบริเวณสองฟากทางหลวงจังหวัดหมายเลข 2150 สภาพการเข้าถึงชุมชนหนองหัวฟาน สามารถติดต่อกับชุมชนใกล้เคียง โดยอาศัยทางหลวงจังหวัด หมายเลข 2150 แยกทางหลวงหมายเลข 205 โนนไทย-บ้านวัด สามารถมาจากจังหวัดนครราชสีมาหรือจากอำเภอกง

วิธีการดำเนินงานวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง เรื่อง การจัดการขยะชุมชนโดยการจัดตั้งธนาคารขยะชุมชน : กรณีศึกษาเทศบาลตำบลหนองหัวฟาน อำเภอขามสะแกแสง จังหวัดนครราชสีมา ผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. รูปแบบการวิจัย ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ มีวิธีการวิจัยดังนี้

1. การศึกษาจากเอกสาร (Documentary Research) เป็นการรวบรวมข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับเอกสารทางราชการซึ่งเป็นข้อมูลเกี่ยวกับการจัดตั้งธนาคารขยะชุมชนของเทศบาลตำบลหนองหัวฟาน โครงการเทศบาลเล็กในเทศบาลใหญ่ของเทศบาลตำบลหนองหัวฟาน แผนพัฒนาจังหวัดนครราชสีมา (พ.ศ. 2566 – 2570) ฉบับทบทวนปี พ.ศ. 2569 แผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลตำบลหนองหัวฟาน (พ.ศ. 2566 – 2570) ปี พ.ศ. 2569 หนังสือสั่งการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนโครงการธนาคารขยะ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความร่วมมือของประชาชนในชุมชน การบริหารจัดการขยะชุมชน การจัดตั้งธนาคารขยะของชุมชน หนังสือ บทความจากหนังสือที่ได้กล่าวถึงการบริหารจัดการขยะชุมชน การจัดตั้งธนาคารขยะของชุมชน แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา การนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติ และการมีส่วนร่วม อันนำไปสู่การจัดตั้งธนาคารขยะชุมชนเทศบาลตำบลหนองหัวฟาน อำเภอขามสะแกแสง จังหวัดนครราชสีมา

2. การเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ใช้การวิจัยภาคสนาม (Field Research) เป็นการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ โดยใช้คำถามแบบลักษณะปลายเปิดเกี่ยวกับวิธีการในการคัดแยกขยะในครัวเรือนของสมาชิกก่อนจะนำไปขายที่ธนาคารขยะชุมชน วิธีการจัดตั้งการดำเนินงานของธนาคารขยะชุมชน เพื่อวิเคราะห์ความรู้ความเข้าใจของประชาชนในชุมชนเกี่ยวกับการคัดแยกขยะหรือการจัดการขยะในครัวเรือน และแนวทางการจัดตั้งการดำเนินงานของธนาคารขยะชุมชนที่เหมาะสมต่อการพัฒนาและเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการขยะในชุมชนของเทศบาลตำบลหนองหัวฟาน อำเภอขามสะแกแสง จังหวัดนครราชสีมา เพื่อนำไปสู่การบริหารจัดการขยะอย่างยั่งยืน

การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกในการวิจัยในครั้งนี้ จะใช้การสัมภาษณ์แบบสนทนาอย่างไม่เป็นทางการ ร่วมกับการสัมภาษณ์แบบตั้งคำถามล่วงหน้า โดยอาศัยแนวคิดแบบการมีส่วนร่วม กล่าวคือ การสัมภาษณ์แบบสนทนาแบบไม่เป็นทางการจะสะท้อนข้อมูลที่ได้ตรงกับความเป็นจริงมากที่สุด ส่วนการสัมภาษณ์แบบตั้งคำถามไว้ล่วงหน้าจะทำให้สะดวกในการจัดเก็บข้อมูลที่ให้เป็นระบบ

3. การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (non-participation observation) ร่วมกับคณะผู้ที่มาศึกษาดูงานธนาคารขยะชุมชนจากองค์การบริหารส่วนตำบลสูงเนิน ในวันที่ 23 กันยายน 2567 ณ ธนาคารขยะชุมชนเมืองนาท โดยมีการรับซื้อขยะจากสมาชิกและวิธีการดำเนินการและกระบวนการของคณะกรรมการในการรับซื้อขยะ

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ มีประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

1. ประชากร (Population) คือ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในเทศบาลตำบลหนองหัวฟาน อำเภอขามสะแกแสง จังหวัดนครราชสีมา จำนวน 8 ชุมชน ประชากร 4,440 คน และผู้บริหารและบุคลากรของเทศบาลตำบลหนองหัวฟาน จำนวน 40 คน

2. กลุ่มตัวอย่าง (Sample) คือ สมาชิกธนาคารขยะชุมชนของเทศบาลตำบลหนองหัวฟาน อำเภอขามสะแกแสง จังหวัดนครราชสีมา ทั้ง 7 ชุมชน โดยการสุ่มกลุ่มตัวอย่าง จากบุคคลที่เป็นสมาชิกตั้งแต่เริ่มก่อตั้งธนาคารขยะ ธนาคารละ 1 คน และนายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลหนองหัวฟาน รวมทั้งหมด 8 คน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัย ได้ใช้วิธีการสัมภาษณ์ โดยสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้าง ลักษณะของการสัมภาษณ์เป็นการสัมภาษณ์ที่มีคำถามเป็นกรอบแต่ผู้สัมภาษณ์สามารถถามเพิ่มได้ในประเด็นที่ยังไม่มีคำตอบที่ชัดเจน

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการศึกษาดำรงเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1. ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ผู้ศึกษาวิจัยได้ศึกษาจากแหล่งข้อมูลหนังสือ วารสาร บทความ เอกสารประกอบการเรียน รายงานจากส่วนราชการ ระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง รวมไปถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยอย่างมีทิศทาง และเชื่อมโยงกับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับทฤษฎีอย่างเป็นเหตุเป็นผล ซึ่งข้อมูลต่างๆ เหล่านี้จะช่วยให้ผู้วิจัยได้กำหนดแนวทางการศึกษาการวิจัยและประกอบการเขียนบรรยาย

2. ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) ผู้ศึกษาวิจัยได้จากการสำรวจภาคสนาม (Field Research) โดยใช้แบบสัมภาษณ์ (Interview) เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล และใช้วิธีสัมภาษณ์แบบเชิงลึก จากแหล่งข้อมูลด้านการดำเนินงานของธนาคารขยะชุมชนการเข้าร่วมสังเกตการแบบไม่มีส่วนร่วม ซึ่งถือเป็นแหล่งข้อมูลที่สำคัญ ผู้วิจัยได้กำหนดคุณสมบัติของผู้ให้ข้อมูลที่จะศึกษาเฉพาะสัมภาษณ์จากนายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลหนองหัวฟาน และสมาชิกของธนาคารขยะชุมชนของเทศบาลตำบลหนองหัวฟาน ทั้ง 7 ธนาคาร ซึ่งการสัมภาษณ์จะมีการจดบันทึกข้อมูลตามความเหมาะสมให้ได้ในรายละเอียดตามขอบเขตทางด้านเนื้อหา

ผลการวิจัย

ความรู้ความเข้าใจวิธีการคัดแยกขยะในครัวเรือนของสมาชิกธนาคารขยะก่อนที่จะนำไปขายที่ธนาคารขยะชุมชนเทศบาลตำบลหนองหัวฟาน อำเภอขามสะแกแสง จังหวัดนครราชสีมา มีประเด็นที่จะนำมาอภิปราย ดังนี้ การคัดแยกขยะเป็นกระบวนการการคัดแยกขยะต้นทาง เป็นวิธีที่ช่วยลดปริมาณขยะที่ต้องกำจัด ลดมลพิษทางอากาศและกลิ่นเหม็น อีกทั้งยังลดการแพร่กระจายของเชื้อโรคและปัญหาที่มาจากสัตว์พาหะนำโรค เมื่อชุมชนมีระบบการจัดการขยะที่มีประสิทธิภาพ เช่น การสร้างธนาคารขยะ ชุมชนก็จะสะอาดขึ้น สุขภาพของประชาชนดีขึ้น และยังสร้างรายได้เสริมให้แก่ครัวเรือน โดยชาวบ้านได้รับความรู้จากเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับการแยก

ขยะอย่างถูกต้อง เช่น การแยกขวดพลาสติก ขวดแก้ว หรือกระดาษรีไซเคิล และการคัดแยกขยะที่มีอันตราย เช่น ถ่านไฟฉาย หรือภาชนะสารเคมี ต้องถูกทิ้งในจุดที่เหมาะสมเพื่อความปลอดภัย การคัดแยกขยะช่วยให้ชุมชนมีความสามัคคี เนื่องจากการร่วมมือกันในกลุ่มธนาคารขยะสร้างความตระหนักรู้และจิตสำนึกรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม คนในชุมชนเรียนรู้ว่าขยะบางประเภท เช่น ขยะอินทรีย์ สามารถนำมาหมักเป็นปุ๋ยหรือใช้เป็นอาหารสัตว์ได้ ส่วนขยะที่ไม่สามารถย่อยสลายได้ก็จัดการตามประเภทและขายเพื่อเพิ่มรายได้ การคัดแยกขยะยังช่วยลดเวลาและความเสี่ยงของเจ้าหน้าที่ในการเก็บขยะ ปัญหาสิ่งแวดล้อมและมลพิษก็ลดลงอย่างเห็นได้ชัดอันเป็นการช่วยให้สภาพแวดล้อมดีขึ้น สอดคล้องกับแนวคิดของเกษม จันทรี่แก้ว (2556 อ้างถึงใน แนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนเพื่อส่งเสริม และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2563 – 2580 (2563) ได้ประมวลผลจากการศึกษาความหมาย และคำนิยามของคำว่าจัดการสิ่งแวดล้อมของ NCU (2000) ที่ชี้ให้เห็นว่า การจัดการสามารถนำมาประยุกต์เพื่อให้คำนิยาม และความหมายของการจัดการสิ่งแวดล้อม (Environmental Management) ไว้ ดังนี้ การจัดการสิ่งแวดล้อม หมายถึง กระบวนการสร้างศักยภาพของสิ่งแวดล้อมให้เกิดการคงสภาพด้วยการใช้ อย่างยั่งยืน การจัดของเสีย/มลพิษ และการควบคุมกิจกรรมการจัดการ เพื่อเอื้อประโยชน์ต่อมนุษย์ตลอดไป ดังนั้น การจัดการสิ่งแวดล้อม คือ กระบวนการสร้างศักยภาพบรรดาสีงแวดล้อมทั้งหลายที่ให้คุณต่อมนุษย์ทั้งทางตรงและทางอ้อม นั่นคือ

1. การใช้อย่างยั่งยืน เป็นตัวสิ่งแวดล้อมนั้น ๆ ต้องแสดงหรือมีศักยภาพที่คงสภาพหรือใกล้เคียงสภาวะนั้น ๆ ที่สามารถเอื้อประโยชน์ต่อมนุษย์ได้อย่างมั่นคงตลอดไปการที่จะทำได้นั้นต้องมีแผนงานและมาตรการที่เป็นรูปธรรม

2. การจัดการของเสีย/มลพิษ เป็นขยะติดเชื้อและ/หรือขยะกากของเสียอันตรายจำเป็นต้องจัดการ หมายถึง การควบคุมและกำจัดให้หมดไป หรือลดความเป็นพิษ อันต้องใช้ความรู้ความสามารถในการจัดการ ตั้งแต่การเก็บ ขนย้าย วิธีกำจัด และการนำไปใช้ประโยชน์

3. การควบคุมกิจกรรม เป็นแนวทางปฏิบัติที่การจัดการสิ่งแวดล้อมต้องยึดปฏิบัติ ควบคุมกิจกรรมทั้งในระบบการจัดการและนอกระบบ หรือจากภายนอก ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนั้น ๆ จะเอื้อประโยชน์ต่อมนุษย์ให้ยั่งยืนได้อาจหมดไปหรือเสื่อมโทรมไปจนถึงขั้นวิกฤต และเป็นอันตรายต่อมนุษย์ได้ จากที่กล่าวมาข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า การจัดการสิ่งแวดล้อม เป็นกระบวนการหรือแผนงานเพื่อสร้างเสริมศักยภาพของสิ่งแวดล้อมให้เกิดการใช้ที่ยั่งยืน และกระบวนการและแนวทางในการจัดของเสีย/มลพิษ โดยลดผลเสียที่จะเกิดทั้งต่อมนุษย์และสิ่งแวดล้อม ทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม การศึกษานี้ว่าการให้ความรู้และประชาสัมพันธ์เพิ่มเติมเกี่ยวกับการคัดแยกขยะจะช่วยกระตุ้นให้ประชาชนเข้าร่วมมากขึ้น หากมีการส่งเสริมอย่างต่อเนื่อง การคัดแยกขยะจะกลายเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตประจำวันที่ช่วยพัฒนาชุมชนให้ยั่งยืน ความสะดวกของชุมชนและคุณภาพชีวิตของประชาชนจะดีขึ้นอย่างเห็นได้ชัด พร้อมกับจิตสำนึกที่ปลูกฝังให้ประชาชนหวงแหนบ้านเกิดและมุ่งสร้างอนาคตที่ดีให้แก่ชุมชนของตนเอง

วิธีการคัดแยกขยะในครัวเรือนของสมาชิกธนาคารขยะก่อนที่จะนำไปขายที่ธนาคารขยะชุมชนเทศบาลตำบลหนองหัวฟาน อำเภอขามสะแกแสง จังหวัดนครราชสีมา การคัดแยกขยะสามารถแบ่งออกเป็น 4 ประเภทหลัก ได้แก่ ขยะย่อยสลาย ขยะรีไซเคิล ขยะอันตราย และขยะทั่วไป โดยแต่ละประเภทมีวิธีการจัดการที่แตกต่างกันอย่างชัดเจน โดยสอดคล้องกับแนวคิดของกรมควบคุมมลพิษ (2559) ที่ได้แบ่งประเภทของขยะออกเป็น ดังนี้

- ขยะย่อยสลาย เช่น เศษอาหาร เศษผัก ผลไม้ และใบไม้ สามารถนำไปหมักทำปุ๋ยเพื่อใช้ในการเกษตร หรือทิ้งในถังขยะเปียกที่ออกแบบมาเพื่อช่วยให้ขยะประเภทนี้ย่อยสลายตามธรรมชาติได้รวดเร็วยิ่งขึ้น

- ขยะรีไซเคิล เช่น ขวดพลาสติก กระป๋อง กระดาษ และกล่องกระดาษ มีมูลค่าทางเศรษฐกิจ เนื่องจากสามารถนำกลับมาใช้ใหม่ได้ โดยชาวบ้านมักแยกขยะประเภทนี้ออกจากขยะอื่นอย่างพิถีพิถัน เช่น ล้างขวดพลาสติกและแกะฉลากออก เพื่อเพิ่มมูลค่าก่อนนำไปขายที่ธนาคารขยะ

- ขยะอันตราย เช่น ถ่านไฟฉาย แบตเตอรี่ หลอดไฟฟลูออเรสเซนต์ และภาชนะบรรจุสารเคมี เป็นขยะที่ต้องการการจัดการอย่างระมัดระวัง เพื่อป้องกันผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชน ขยะประเภทนี้จึงถูกแยกทิ้งในจุดที่เทศบาลจัดไว้โดยเฉพาะ เช่น ตู้สี่ล้อ

- ขยะทั่วไป เช่น ถูพลาสติก ภาชนะปนเปื้อนอาหาร หรือโฟม เป็นขยะที่ไม่สามารถย่อยสลายได้ หรือไม่คุ้มค่าต่อการรีไซเคิล ซึ่งต้องนำไปทิ้งในจุดที่เทศบาลจัดเตรียมไว้การคัดแยกขยะในครัวเรือนเป็นกระบวนการที่สมาชิกทุกคนในบ้านมีส่วนร่วม ตั้งแต่เด็กไปจนถึงผู้ใหญ่ ครัวเรือนส่วนใหญ่ที่เข้าร่วมธนาคารขยะได้รับการส่งเสริมให้แยกขยะตั้งแต่ต้นทาง ไม่เพียงแต่ช่วยลดปริมาณขยะที่ต้องกำจัด แต่ยังช่วยสร้างรายได้เสริมจากการขายขยะรีไซเคิล และลดปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม เช่น การลดกลิ่นเหม็นจากขยะที่ไม่ได้รับการจัดการอย่างเหมาะสม การลดสัตว์พาหะนำโรค และการลดมลพิษทางอากาศ สอดคล้องกับแนวคิดของ เมตต์ เมตต์กา รุณจิต (2553) การมีส่วนร่วม หมายถึง การเปิดโอกาสให้บุคคลหรือกลุ่มบุคคลเข้ามา มีส่วนร่วมในกิจกรรม ไม่ว่าจะ เป็นทางตรงหรือทางอ้อม ในลักษณะของการร่วมรับรู้ ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจ ร่วมติดตามผล ซึ่งถือ เป็นการพัฒนาชุมชนให้ เป็นไป ในทิศทางที่ดีขึ้น ตามแนวคิดของโกวิท วัฒนงาม (2553) ได้ทำการสรุปประมวล ความหมายของการพัฒนาชุมชนไว้ว่าการพัฒนาชุมชน หมายถึง การเปลี่ยนแปลง การสร้างสรรค์ปรับปรุงอย่าง มีกระบวนการ (Process) และเป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างมีโครงสร้างและแบบแผน (Planned and Structured Change) หรือมีการกำหนดทิศทาง เป้าหมายที่แน่นอน (Ultimate Goal) ที่อาจเป็นไปได้ทั้งการกระทำของภาครัฐ และภาคเอกชน หรือเป็นความร่วมมือระหว่างภาครัฐกับเอกชน ทั้งนี้เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตด้านต่าง ๆ ให้ดีขึ้น เช่น เศรษฐกิจ การศึกษาเรียนรู้ สุขภาพอนามัย วัฒนธรรมและการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เพื่อให้มีความสามารถที่จะพึ่งตนเองได้ ในขณะที่เดียวกันยังอาจหมายถึงการเรียนรู้และการธำรงไว้ซึ่งทุนทางสังคม (Social Capital) ที่ชุมชนมีมาตั้งแต่เดิม คือภูมิปัญญา ระบบนิเวศ ความเชื่อ ค่านิยม วัฒนธรรม ประเพณี ขนบธรรมเนียม ชาติพันธุ์ ศาสนาและภาษาอีกด้วย

องค์ประกอบที่ทำให้ธนาคารขยะชุมชนของเทศบาลตำบลหนองหัวฟาน อำเภอขามสะแกแสง จังหวัด นครราชสีมา ประสบความสำเร็จ มีประเด็นที่จะนำมาอภิปรายดังนี้ การจัดตั้งธนาคารขยะชุมชนของเทศบาล

ตำบลหนองหัวพาน สอดคล้องกับแนวคิดของกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น (2566) ได้สรุปไว้ว่า ธนาคารขยะ (Recyclable Waste Bank) คือ รูปแบบการดำเนินงานเพื่อส่งเสริมให้ภาคประชาชนมีการคัดแยกขยะรีไซเคิล โดยใช้หลักการของธนาคารมาประยุกต์ใช้เพื่อให้สมาชิกนำขยะรีไซเคิลมาขายที่ธนาคาร โดยมีคณะทำงานธนาคารขยะหมู่บ้าน/ชุมชนที่ได้รับการคัดเลือกมาดำเนินการคัดแยกและชั่งน้ำหนัก กำหนดเป็นมูลค่าและบันทึกข้อมูลการขายลงสมุดคู่ฝาก โดยใช้ราคาที่คณะทำงานธนาคารขยะหมู่บ้าน/ชุมชนได้ประสานงานกับผู้ประกอบการรับซื้อขยะรีไซเคิลเป็นเกณฑ์ในการกำหนดราคารายได้จากการดำเนินการธนาคารขยะจะนำมาใช้เป็นทุนหมุนเวียนในการดำเนินการ และใช้ในการส่งเสริมกิจกรรมและสวัสดิการของสมาชิกธนาคารขยะฯ ต่อไป โดยมีกฎหมาย/ระเบียบที่เกี่ยวข้องในการจัดตั้งธนาคารขยะ ดังนี้

1. พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม มาตรา 16

2. พระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2496 และที่แก้ไขเพิ่มเติม มาตรา 50

3. พระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 และที่แก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 67

4. พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการเมืองพัทยา พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 62

5. พระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง พ.ศ. 2535 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2560

6. ประกาศกระทรวงมหาดไทยเรื่อง การจัดการมูลฝอย พ.ศ. 2560 สอดคล้องกับแนวคิดของ นิชนันท์ ปฏิทัศน์ (2560) ได้สรุปข้อมูลเกี่ยวกับการจัดตั้งธนาคารขยะว่ามีเป้าหมาย เพื่อให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการปัญหาขยะของชุมชนและเสริมสร้างจิตสำนึกในการคัดแยกมูลฝอย รวมทั้งสร้างนิสัยการออมทรัพย์ ลักษณะของกิจกรรมเริ่มจากการรับสมัครสมาชิก และจำนวนเงิน บันทึกลงสมุดคู่ฝากโดยใช้ราคาที่ได้ประสานกับร้านรับซื้อของเก่าเป็นเกณฑ์ในการกำหนดรายได้ของกิจกรรมมาจากผลต่างของราคาที่คณะทำงานกำหนดกับราคาที่สามารถรับซื้อ ซึ่งต้องมีการหักค่าใช้จ่ายอื่น ๆ โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อปลูกจิตสำนึกในการจัดการขยะและการรักษาสิ่งแวดล้อม ภายในชุมชน ช่วยลดปริมาณขยะและเสริมสร้างความรู้ในเรื่องการคัดแยกขยะที่ถูกต้องเหมาะสม นำผลพลอยได้จากการตั้งธนาคารขยะมาตั้งเป็นกองทุนสนับสนุนกิจกรรมต่าง ๆ เป็นการสร้างรูปแบบการจัดการขยะโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินงานชุมชน โดยสอดคล้องกับแนวคิดของธนาภรณ์ เมทนิสสุติ (2543) ได้สรุปแนวทางของการมีส่วนร่วม ไว้ดังนี้

1. การร่วมคิด หมายถึง การมีส่วนร่วมในการประชุมปรึกษาหารือในการวางโครงการวิธีการติดตามผลการตรวจสอบและการดูแลรักษา เพื่อให้กิจกรรมโครงการสำเร็จผลตามวัตถุประสงค์

2. การร่วมตัดสินใจ หมายถึง เมื่อมีการประชุมปรึกษาหารือเรียบร้อยแล้ว ต่อมาจะต้องร่วมกันตัดสินใจเลือกกิจกรรมหรือแนวทางที่เห็นว่าดีที่สุดหรือเหมาะสมที่สุด

3. การร่วมปฏิบัติตามโครงการ หมายถึง การเข้าร่วมในการดำเนินงานตามโครงการต่างๆ เช่น ร่วมออกแรง ร่วมบริจาคทรัพย์ เป็นต้น

4. การร่วมติดตามและประเมินผลโครงการ หมายถึง เมื่อโครงการเสร็จสิ้นแล้วได้เข้ามามีส่วนร่วมในการตรวจตราดูแล รักษาและประเมินผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการ

เมื่อเป็นการจัดการแบบให้ประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วมก็จะทำให้ธนาคารเกิดความเข้มแข็งขึ้นในชุมชน อันจะไปสู่ความสำเร็จของการดำเนินงานและความยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของโกวิท พงงาม (2556) นิยามความเป็นชุมชนเข้มแข็ง หมายถึง การที่สมาชิกในชุมชนร่วมมือร่วมใจกันเพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชนและจัดการชุมชนอย่างเป็นระบบ โดยนำองค์ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น การระดมทรัพยากรทั้งในและนอกชุมชน และการสร้างหรือประสานเครือข่ายเป็นตัวขับเคลื่อนให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้

สรุปได้ว่าการดำเนินงานของธนาคารขยะชุมชนหนองหัวฟานสามารถเป็นต้นแบบในการพัฒนาระบบการบริหารจัดการของธนาคารขยะชุมชนแห่งอื่นให้สามารถดำเนินการได้อย่างเป็นระบบและเกิดความยั่งยืน ในการเป็นต้นแบบสามารถดูได้จากกรณีศึกษาชุมชนที่มีมาตั้งแต่เปิดดำเนินการ คือปี พ.ศ. 2559 – ปัจจุบันที่มีมากกว่า 80 คณะ เพราะมีการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบผ่านคณะกรรมการของธนาคาร ซึ่งการบริหารจัดการกระทำโดยให้ชุมชนเป็นผู้บริหารจัดการเอง และมีตั้งทีมพี่เลี้ยงที่ดูแลไม่ทอดทิ้งคอยให้คำปรึกษาและช่วยเป็นคนกลางในการช่วยแก้ไขปัญหา นอกจากนี้การดำเนินการของธนาคารอย่างต่อเนื่อง และความโปร่งใส ของธนาคารขยะยังช่วยให้ประชาชนเกิดความมั่นใจ เชื่อมมั่น ในตัวคณะกรรมการ และสภาพแวดล้อมที่เป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้น ปัจจัยเหล่านี้เป็นส่วนประกอบสำคัญที่ทำให้ธนาคารขยะชุมชนของเทศบาลตำบลหนองหัวฟานบังเกิดผลเป็นรูปธรรมและสามารถต่อยอดโครงการเทศบาลปลอดถังขยะและโครงการส่งเสริมอาชีพต่าง ๆ ได้อีกด้วย

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาเรื่องการจัดการขยะชุมชนโดยการจัดตั้งธนาคารขยะชุมชน : กรณีศึกษาเทศบาลตำบลหนองหัวฟาน อำเภอขามสะแกแสง จังหวัดนครราชสีมา ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ กรณีที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องการดำเนินการจัดตั้งธนาคารขยะควรดำเนินการดังนี้

1. ศึกษาวิธีการคัดแยกขยะให้ถูกต้อง แต่นำไปเผยแพร่ให้ประชาชนได้รับรู้โดยวิธีการเดินเข้าไปหาอาจจะเวทีกการประชุมประจำเดือน หรือประชาชนเกษศร เพราะจะมีผู้เข้าร่วมเยอะไม่ควรใช้วิธีจัดประชุมหรืออบรมเพราะอาจไม่ได้กลุ่มเป้าหมายน้อย
2. นายองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องตั้งใจอยากจะทำจริงจัง และควรให้อำนาจในการบริหารจัดการธนาคารแก่ชุมชนเพื่อเป็นการส่งเสริมการมีส่วนร่วม และการเพื่อเป็นการบริหารจัดการอย่างยั่งยืน
3. ควรมีการต่อยอดธนาคารขยะจากขยะรีไซเคิลที่ไม่สามารถขายได้ เช่น การทำไม่กวาดจากขวดพลาสติกที่เป็นขวดสี
4. ควรมีการประชาสัมพันธ์การคัดแยกขยะอย่างต่อเนื่องและทั่วถึง

บรรณานุกรม

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554. กรุงเทพฯ : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, 2556.

ราชบัณฑิตยสถาน.(2556). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554.พิมพ์ครั้งที่ 2.กรุงเทพฯ: บริษัทอักษรเจริญทัศน์ อจท.จำกัด.

สุนีย์ มัลลิกะมาลย์. (2542). การบังคับใช้กฎหมายสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพฯ: นิติธรรม.

สุกาญจน์ รัตนเลิศสุรณ. (2546). หลักการจัดการสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพฯ: สมาคมเทคโนโลยี (ไทย - ญี่ปุ่น)

โครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนฯ. (2537). การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพฯ: บริษัท ด้านสุขภาพการพิมพ์ จำกัด.

เกษม จันทร์แก้ว. (2556). การจัดการสิ่งแวดล้อมแบบผสมผสาน. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

สมบัติ นามบุรี. (2562). ทฤษฎีการมีส่วนร่วมในงานรัฐประศาสนศาสตร์. วิจัยวิชาการ 2 (1) : 190.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2562). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 – 2564). (ออนไลน์). แหล่งที่มา: https://www.nesdc.go.th/ewt_dl_link.php?nid=6422. 20 สิงหาคม 2563.

เมตต์ เมตต์การุณจิต. (2553). การบริหารจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วม: ประชาชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและราชการ. กรุงเทพฯ: บั๊ค พอยท์.

เพียรเลิศ ธีระจันทน์. (2543). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ป่าต้นน้ำลำธารพื้นที่ต้นน้ำแม่สะงะ อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่. เชียงใหม่: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2566). การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (ออนไลน์). แหล่งที่มา: <https://web.parliament.go.th/assets/portals/1/files/002>

ธนาภรณ์ เมทณีสคูตี. (2543). ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่างประเทศที่มีต่อการรับบริการสื่อวิถีทัศน์ : ศึกษาเฉพาะกรณี วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามราชวรมหาวิหาร . กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหิดล.

โกวิท พวงงาม. (2545). การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน. ม.ป.ท. คณะกรรมการส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคมแห่งชาติ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เทพปัญญาวิชย์.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.

พัทธา สายหู. (2534). การพัฒนาวัฒนธรรมบนพื้นฐานภูมิปัญญาชาวบ้านและศักยภาพของชุมชน. ใน การสัมมนาทางวิชาการ เรื่อง ภูมิปัญญาพื้นบ้าน, หน้า 109-118. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.

ชยันต์ วรรณะภูติ และคณะ. (2536). การปรับตัวของชาวนาในการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจและสังคม : กรณีศึกษากลุ่มชาวนาในภาคเหนือตอนล่าง (บ้านหนองสองห้อง อำเภอท่าตะโก จังหวัดนครสวรรค์). เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคมมหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

กาญจนา แก้วเทพ. (2538). การพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชน. กรุงเทพฯ : สภาคทอลิกแห่งประเทศไทย เพื่อการพัฒนา.

ประเวศ วะสี. (2541). ประชาคมตำบลยุทธศาสตร์เพื่อเศรษฐกิจพอเพียงศีลธรรมและสุขภาพ. กรุงเทพฯ: มติชน.

สนธยา พลศรี. (2545). ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.

พงศ์สวัสดิ์ ราชจันทร์. (2563). ชุมชน ท้องถิ่น รัฐ : ความสัมพันธ์ที่มีต่อการปกครองท้องถิ่น. วารสาร สังคมศาสตร์.

ดำรงศักดิ์ แก้วเพ็ง. (2556). ชุมชน.สงขลา:ศูนย์หนังสือมหาวิทยาลัยทักษิณ.

UN. Bureau of Social Affair. (1955). Social Progress Though Community Development. New York : The UN Publication.

กรมการพัฒนาชุมชน. (2527). การพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ : กรมการพัฒนาชุมชน. (ออนไลน์). แหล่งที่มา: <http://www.academy.rbru.ac.th/uploadfiles/books/58-2018-08-01-08-41-20.pdf>

ณัฐวุฒิ ทรัพย์อุปถัมภ์. (2558). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำจัดขยะมูลฝอยในเขตเทศบาล ตำบลพลับพลา อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี. จันทบุรี : มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.

สนธยา พลศรี.(2547).ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน.กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2541). การปรับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 พ.ศ. 2541-2544. กรุงเทพฯ : สำนักนายกรัฐมนตรี สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

โกวิท พวงงาม. (2556). ถอดรหัส 3 การพัฒนา : ชุมชน สังคม ท้องถิ่น การเมือง ประชาธิปไตย. กรุงเทพฯ: คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

สมพันธ์ เตชะอธิก. (2540). การพัฒนาความเข้มแข็งขององค์กรชาวบ้าน. กรุงเทพฯ: เจริญวิทย์การพิมพ์.

ชาติชาย ณ เชียงใหม่. (2543). การบริหารการพัฒนาชนบทเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน. กรุงเทพฯ: 21 เซ็นจูรี.

รพีภัทร์ สุขสมเกษม. (2559). ปัจจัยที่มีผลต่อการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนกรณีศึกษาชุมชนในเขตเทศบาลนครปากเกร็ดจังหวัดนนทบุรี. การค้นคว้าอิสระรัฐศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาบริหารรัฐกิจและกิจการสาธารณะ สำหรับนักบริหาร, คณะรัฐศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม. (2545). รายงานประจำปี 2545 กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพฯ : กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม

พระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบของบ้านเมือง พ.ศ. 2535. (2535, 19 กุมภาพันธ์).ราชกิจจานุเบกษา.

พรพจน์ ศรีตัน, นุชนาฏ หวนนากลาง, อรุมา ชองรัมย์, ยศวีดี สะวังจู, พิษญา สุรพลชัย และธิดาศิลป์ เปลี้นละออ. (2563). คู่มือธนาคารขยะชุมชน Recycle Bank. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยสังคม และ วิทยาลัยวิทยาศาสตร์สาธารณสุข จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บัณฑิต คุ้มวานิช. (2555). การบริหารจัดการขยะมูลฝอยของกองบิน 41 จังหวัดเชียงใหม่. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

เอกนรินทร์ กลิ่นหอม. (2553). การศึกษาความรู้ ทักษะและพฤติกรรมการจัดการขยะมูลฝอยของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลจันจว้า อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย. วิทยานิพนธ์ วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสาธารณสุขศาสตร์และสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย.

กรมควบคุมมลพิษ. (2561). รายงานสถานการณ์ขยะมูลฝอยในประเทศไทย ปี พ.ศ.2561. กรุงเทพฯ : ส่วนงานขยะมูลฝอย กรมควบคุมมลพิษ.

อมรสิทธิ์ เทียนชูบ. (2553). การจัดการธนาคารขยะสำหรับชุมชน กรณีศึกษาชุมชนอยู่เจริญบุญมา เขตดอนเมือง กรุงเทพมหานคร. ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร.

นิชนันท์ ปฎิทัศน์. (2560). แนวทางการจัดตั้ง และการบริหารจัดการธนาคารขยะรีไซเคิลในชุมชนสำหรับผู้สูงอายุ ตำบลราชสถิตย์ อำเภอไชโย จังหวัดอ่างทอง. /กรุงเทพฯ : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์